HET LAND VAN AALST

tijdschrift van de
heemkundige vereniging
het land van aalst

jaargang XXII - 1970 — nummer 1

BRAKEL

DEEL I

Historische gegevens met betrekking tot het taalgebruik

Nederbrakel is een belangrijke landbouwgemeente en tevens een kleine lokale marktplaats in de heuvelachtige streek gelegen tussen Oudenaarde, Ronse, Geraardsbergen, Ninove en Zottegem, met een oppervlakte van 872 ha. en met meer dan 6.500 inwoners, wat een gemiddelde dichtheid geeft van 745 inw./km2. De gemeente, die bekend is voor haar minerale bronnen en die wat textielnijverheid en een handschoenbedrijf heeft, tracht nu het probleem van haar talrijke pendelaars op te lossen door de vestiging van nieuwe lokale industrieën. Nederbrakel — ook kantonhoofdplaats — wordt begrensd in het westen door Opbrakel en Zegelsem, in het noorden door Elst, Michelbeke en St.-Maria-Oudenhove, in het oosten door St.-Maria-Oudenhove, St.-Martens-Lierde en Parike, in het zuiden door de vroeger Henegouwse gemeente Everbeek.

Opbrakel, waarvan de kerk amper op een paar km. van die van Nederbrakel staat, heeft een oppervlakte van 840 ha. en telt 1.644 inwoners, hetzij een gemiddelde dichtheid van slechts 202 inw./km2. Uit dit bevolkingscijfer blijkt dus dat Opbrakel, alhoewel het ook wat confectienijverheid heeft, een meer uitgesproken landbouwgemeente is dan Nederbrakel. Opbrakel grenst ten westen aan Schorisse, ten noorden aan Zegelsem en Nederbrakel, ten oosten aan Nederbrakel en ten zuiden aan Everbeek en het Henegouwse Vloesberg.

TOPONYMIE

Aangezien Opbrakel en Nederbrakel dezelfde toponymische oorsprong hebben, worden de twee gemeenten samen behandeld bij het overzicht van hun oudste vormen en bij de verklaring van het element «brakel». De eerste vermelding van Brakel komt voor in een «Descriptio Villarum» van de jaren 860, nl. «villa Braglo» (1). Ten onrechte had J. Fr. Willems

(1) Volgens J. Van Twembeke, *De heerlijkheid Brakel*, p. 85, dateert deze descriptio van 868-69. — M. Gijsseling, *Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland*, p. 767-68, situeert de vorm «in villa Braglo» in 866.

gemeend, dat de oudste vorm van 736 dateerde : «Dans les annales de l'abbaye de Saint-Pierre, à l'année 736, on trouve Brakela.» (2).

Volgens Carnoy werd reeds vanaf 1096 een onderscheid gemaakt tussen Opbrakel en Nederbrakel, daar er in dat jaar al sprake is van eerstgenoemde gemeente : «Opbrakel (Arr. Audenarde) [1096 Superior Bracla. V.].» (3).

M. Gijsseling echter, onze voornaamste bron voor Opbrakel, schrijft dat deze gemeente slechts in 1098 voor het eerst vermeld wordt en dat de toponiemen Brakel en Opbrakel nog in de 12e eeuw naast elkaar voorkomen : «Opbrakel : Ou : : in villa Braglo, 866 kop. 18e, M 34, p. 12. — Bracla, 1096, G E.; 1195 G E; 1201, G SA; 1212 G N. — de Bracla superiori, 1098, G E. — de superiori Brachala, 1115, G E. — de superiori Bracla, 1148, G E. — Bracle, 1202, G SP; 1221, Y C.» (4).

Wat tenslotte Nederbrakel betreft, dat pas later in de documenten voorkomt, noteren J. Fr. Willems «1294, Brakele inferius» (5) en A. Carnoy «Brakela», zonder vermelding van datum (6).

Over de betekenis van de toponiem «Brakel» zijn alle auteurs het nu praktisch eens. Nadat hij enkele fantaisistische theorieën heeft vermeld, stemt Th. Brakels dan in met de uitleg die reeds door Justus Lipsius werd gegeven, nl. dat Brakel «braak land» zou betekenen : «Er zijn geleerden die beweren dat *bant* betekent : grens; en *brak* zou bedieden : bitter of gezouten; omdat aan de noordgrens van Oud-Brabant, de Schelde, wegens de nabijheid der zee, brakke baren wentelt.

Neen, antwoordt een andere, de benaming der streek komt uit de hoedanigheid der inwoners, die op jacht zo fijn en geslepen waren, dat men ze vergeleek aan brakken of jachthonden, vandaar Brakland of land der felle jagers !

---

(2) J.F. Willems, *Mémoire sur les noms des communes de la province de la Flandre Orientale,* p. 322. — Volgens M. Servais, die verwijst naar Van Gestel, deel II, p. 491, komt de vorm «Brakela» pas voor in 796 *(Wapenboek van de Provinciën en Gemeenten van België,* p. 811).

(3) A. Carnoy, *Origines des noms des communes de Belgique,* p. 517. — Deze datum wordt overgenomen door M. Servais : «Opbrakel, "Brakel Superius" vanaf 1096, werd aldus genaamd, in tegenstelling met "Brakel inferius" - Nederbrakel.» (Op. cit., p. 811, met verwijzing naar Van Gestel, deel II, p. 208) en «"Nederbrakel" staat tegenover "Opbrakel", "superior Bracla" in 1096.» (Op. cit., p. 1016).

(4) M. Gijsseling, *Toponymisch Woordenboek,* p. 767-68.

(5) J. Fr. Willems, *Mémoire sur les noms des communes de la province de la Flandre Orientale,* p. 324. — Zoals we in de geschiedenis zullen zien, schrijft J. Van Twembeke, zonder de vorm te geven, dat de benamingen van deze gemeenten reeds in gebruik zijn in 1096 voor Opbrakel en in 1236 voor Nederbrakel (*De heerlijkheid Brakel,* p. 87).

(6) A. Carnoy, *Origines des noms des communes,* p. 491. — Volledigheidshalve wijzen we er nog op dat Th. Brakels de oudere werken citeert waarin de opvatting wordt verdedigd dat «Brachantum» of «Brachatum» Middeleeuwse vormen waren van Brakel en dat zelfs het gewest Brabant zijn naam zou ontleend hebben aan dit Brachantum. De auteur aanvaardt de (onlogische) identificatie maar verwerpt (terecht) de tweede veronderstelling (*Geschiedenis van Nederbrakel, Opbrakel en omstreken,* p. 13-8).

Goropius Becanus, leidt de betekenis dier namen af van Braafste Bende, en Braafste Band !

Wij horen liefst de uitleg die Justus Lipsius aanduidt als hij vermeldt det Brac of braak, van land sprekende, betekent : onbebouwd en woest liggende. Alzo zou brakel, braakbant of braakland betekenen : wilde, onbebouwde streek.» (7).

Ook Carnoy acht het verband tussen «brakel» en «braak» zeer aanvaardbaar : «Mansion (V.B. 27) regarde *brakel,* ici, comme se rattachant au mot néerlandais *braak* "défriché, jachère". Cette opinion est très raisonnable. Ce n'est donc pas : *Brakel* = *Braine.*» (8).

Nauw verwant hiermee is de interpretatie van J. Tanghe : «Une ancienne appellation de la Senne est «Bracna». Nous retrouvons le terme dans «Bracnasali», habitation le long de la Senne, devenu Bruxelles, et dans «Bracnabamt», prairies le long de la Senne, devenu Brabant. «Bracna» ou «Brakena» signifie bourbier, rivière fangeuse. «Brakel» est un diminutif de «Braak», marais. Nous rencontrons cette forme dans Opbrakel et Nederbrakel, dont les noms indiquent la situation respective de ces villages.» (9).

In een recente demografische studie van J. de Brouwer ten slotte vinden we onder Nederbrakel volgende verklaring : «De dorpsnaam zelf is samengesteld uit het Germaanse *brako* "varen" + *lauka* "bosje op hoge zandgrond".» (9bis).

Nu volgt een overzicht van de toponiemen van Opbrakel en Nederbrakel die alle, op een zeldzame uitzondering na, voor zover we kunnen oordelen of bij sommige auteurs een verklaring hebben gevonden, van Germaanse oorsprong zijn.

In zijn studie over de heerlijkheid Brakel citeert J. Van Twembeke, steunend op twee denombrementen van 1529 en 1600 betreffende de

---

(7) Th. Brakels, *Geschiedenis van Opbrakel, Nederbrakel en omstreken,* p. 19. — In voetnoot verwijst de auteur naar J.-J. De Smet, *Essai sur les noms de villes et communes de la Flandre Orientale,* p. 30 : «Nederbrakel ou *Bas-Brakel* dérive de *braak,* qui signifie non cultivé, en parlant des terres».

(8) A. Carnoy, *Origines des noms des communes,* p. 491. — Verklaring overgenomen door M. Servais, *Wapenboek,* p. 811 : «Brakel - in 796 "Brakela" stamt af van het Nederlandse woord "braak" - ontbost land, braakland».

(9) J. Tanghe, *Toponymie de Flobecq* (*Le Postillon* van 17.11.1934), die in voetnoot laat opmerken : «Notons que "le Burbant" s'écrivait aussi "Brackbant" dans les annales du Hainaut».

(9bis) J. de Brouwer, *Demografische evolutie van het Land van Aalst 1570-1800,* p. 59. — Zie ook B. Lindekens, *Nederbrakel,* p. 24 : «Heeft de plaatsnaam Brakel dan zulk een bijzondere betekenis ? Geen bijzondere, wel een zeer algemene : hij is waarschijnlijk afgeleid van braak, braakland, al of niet gekoppeld met het woordje "lo" dat bos betekent; braakliggend bos dus.» en G. Merckaert, *Geeraardsbergen. Zijn Oorsprong en Geschiedenis in de Middeleeuwen,* p. 103, die de vorm «Brachantum» identificeert met Brakel : «Brachantum of Brabantum, waarvan het hertogdom zijn naam kreeg komt voort van Brackland, wat beteekent : grond in braak. In den ouden tijd lag een groot gedeelte van ons gewest ongebruikt of Braakland, vandaar den naam van Brakel, gemeente gelegen in ons gewest».

heerlijkheid Opbrakel 32 lenen die van deze heerlijkheid werden gehouden en waarvan sommige een naam droegen : De heerlijkheid van het Hof ten Bossche, ook genoemd «Court-au-bois», het «Kerckhofleen», het «Heylbrouckxleen», de heerlijkheid van Verrebeke, het «wintsveld», «de hayne», het goed «ter Brugghen» en het Brakelbos (10). J. de Brouwer geeft ons nog de naam van een paar oude herbergen : «S. Maarten» (1779), «Het Hekken» (1774) (11) en «De Kroon» (1779) (12).

De oudste vormen van een paar thans nog zeer bekende plaatsen komen voor bij M. Gijsseling, nl. van Wolfskerke «Wolueskerka, Woluekerke omstr. 1177, G E 3, 121, 133» (13) en van Riebeke «1346 Riedbeke, 1356 Rietbeke, 1366 ter Rietbeken, 1369 Riebeke.» (14).

Alhoewel er geen zeer oude vormen van in de documenten aangetroffen worden, zijn Pullem en Vreckem wellicht de oudste toponiemen van Opbrakel; beide dateren immers uit de Merovingische tijd : «Het toponiem Pullem stamt uit de Merovingische periode, evenals de plaatsnaam Vreckem (*frek* "gierig, moedig").» (14bis).

Als nog bestaande wijk- en plaatsnamen vermelden de woordenboeken van Houet, Guyot en van Jourdain-Van Stalle : Boekouter, Bosstraat, Hoeksken, Hof te Fransbeke, Koopken, Leinstraat, Pullenberg, Ribeke, Ronsstraat, Ten Berge, Verrebeke, Zwalmstraat, Hof ten Bos, Hof ter Bruggen, Brakelbos (15) ; — Boschstraat, Ronsstraat, Kimpestraat, Ten-Berge, Bouccauter, Gehuchte, Hellenhoek, Ribeke, Terbrugge, Verrebeke (16); — Bouccauter, Hellenhoek, Ribeke, 't Gehuchte, Verrebeke (17).

---

(10) J. Van Twembeke, *De heerlijkheid Brakel, p. 91-93.* — In zijn *Lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst* noteert dezelfde auteur naast ten Bossche en Verrebeke ook nog het leen Fransbeke (*Het Land van Aalst,* XIV, 1962, nr. 3, p. 162, nr. 5, p. 260; XV, 1963, nr. 5, p. 192; XVI, 1964, nr. 4, p. 147). In *Pachthoeven in het Land van Aalst volgens de Penningkohieren* van J. de Brouwer vinden we voor Opbrakel naast «Hof ten Bossche», «Hof ter Brugghen», «hof tUpbracle», «Hof te Vransbeken», «Hof te Wolfskercken» ook nog «Goet te Vreckem» (p. 249-50). Th. Brakels tenslotte vermeldt eveneens, op grond van een kaartboek van 1670 het Hof ten Bossche, het Hof ter Bruggen, en de hoven te Fransbeke en te Wolfskerke die aan de abdij van Ename toebehoorden (*Geschiedenis van Nederbrakel, Opbrakel en omstreken,* p. 61-62).

(11) J. de Brouwer, *Herbergnamen in het Land van Aalst vóór 1780,* pp. 37,45. — Bij de laatste herberg laat de auteur opmerken dat het gaat om een oude herberg.

(12) J. de Brouwer, *Oude Huisnamen te Aalst,* p. 238, die hierbij noteert : «Zeer verspreide huisbenaming».

(13) M. Gijsseling, *Toponymisch Woordenboek,* p. 1088.

(14) M. Gijsseling, *Jan van Riebeeck van Zuidnederlandse afkomst ?,* p. 89. — Deze toponiem die ook de naam van een hoeve is, heeft zijn naam gegeven aan het belangrijk geslacht «van Riebeeck», dat op het einde van de 15e eeuw uit Opbrakel moet weggetrokken zijn.

(14bis) J. de Brouwer, op. cit., p. 68.

(15) A. Houet, *Modern Woordenboek der Belgische Gemeenten,* p. 604.

(16) Fr. Guyot, *Nouveau Dictionnaire des communes, hameaux, etc. du royaume de Belgique,* p. 297.

(17) A. Jourdain et L. Van Stalle, *Dictionnaire encyclopédique de géographique historique du royaume de Belgique,* II, p. 168-69. — Zie ook Ph. Vander Maelen, *Dictionnaire géographique de la Flandre orientale,* p. 158 : Hellen-

Alleen in de naamkundige studies over Aalsterse gemeenten van hogergenoemde J. de Brouwer, die door talrijke vergelijkingen met andere plaatsen, ook voor Opbrakel waardevol toponymisch materiaal bevatten, hebben we hier en daar de verklaring van een (thans in onbruik geraakte) plaatsnaam gevonden. In alfabetische volgorde noteren we deze toponiemen in de vorm waaronder ze voorkomen in de penningkohieren van 1571-77 alsook hun interpretatie.

«tboonveldekin» : «Bouwland genoemd naar de speciale kulture, nl. peulvruchten.» (18).

«Borremeersen» : «Meers gelegen in de nabijheid van de Kwikkenborre.» (19).

«Broeck» : «moeras» (20).

«in den Dierencost» : «Perceel dat bij het bewerken veel moeite kost of dat tegen hoge prijs werd verkocht.» (21).

«pachthof ten Bos» (22).

«Conyn berch» : «een hoger gelegen bosje, waar talrijke konijnen huisden.» (23).

«ter Landuyt» : «Volgens A. Carnoy, waarschijnlijk gemeenschapsnaam voor "land", vandaar "de gronden". Stemt hiermee het volksetymologisch gezegde "het land uit", d.w.z. buiten de behuisde streek, niet ten volle overeen ?» (24).

Linde : «Linde, dienstdoende als grensaanduiding. Zeer verspreide boom als grenspaal.» (25).

«Mollenweedeken» : Geciteerd i.v.m. de te Lede voorkomende «Mollehulst» : «*Molle, mol* = dier + *hulst* = "steekpalm". Vandaar "plaats met steekpalm begroeid en tevens rijk aan mollen". Vgl. *Mollenweedeken* te Opbrakel (p. 1577, 9 r.). Het eerste lid kan oof fn. *De Mol* (15e-18e eeuw) zijn. — *Meulenhulst* is een volksetymologische vervorming.» (26).

---

hoek, Verrebeke, Bonkouter en 'T'Puchte. Een bekende toponiem is ook nog de «Rhodenberg» of «Rondenberg», een heuvel aan de zuidelijke grens van Opbrakel gelegen. Hierover schrijft Th. Brakels in zijn *Geschiedenis van Nederbrakel, Opbrakel en omstreken,* p. 31 : «De Walen zeggen "le Mont de Rhode", in plaats van : "Mont des Ronds" en de Vlamingen, in plaats van "Rondenberg", heten hem naar de Waalse uitspraak : "de Modderrodde"».

(18) J. de Brouwer en F. Couck, *Toponymie van Denderleeuw,* p. 23.

(19) id., p. 23.

(20) id., p. 27.

(21) J. de Brouwer, *Toponymie van Impe,* p. 110.

(22) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede,* p. 252.

(23) J. de Brouwer en F. Couck, *Toponymie van Denderleeuw,* p. 46.

(24) id., p. 48-49. — Zie A. Carnoy, *Origines des noms des communes de Belgique,* p. 390 : «Landuit (dép. Denderleeuw, Braine-le-Château, Eke, Wingene) [...]. Collectif de *land,* du même genre que *Bossuit* (collectif de *bos* = *bosch*). *Kardenuit* "champ de chardons". Donc : "aux terres". — La forme walonne : *Landuit* (de Braine-le-Château) peut être comparée à *Bolluit, Berquit, Lathuy, Feluy, Masnuy,* etc., quant à sa finale».

(25) J. de Brouwer en F. Couck, *Toponymie van Denderleeuw,* p. 52.

(26) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede,* p. 284.

«Raeplochtinck» : «Perceel genoemd naar de kultuur.» (27).
«Roeymersch» (28).
«tcheyslant» : «*Sijs, cijs, cijns* = "vergoeding betaald door de landgebruiker aan de eigenaar".» (29).
«int vitsenveldeken» : «*Vitse "teen"*.» (30).
Voshol : «Plaats waar vossen huisden.» (31).
«Wisselmeers» : «Toponiem wijzend op het afwisselend gebruik in de bebouwing.» (32).
Winkel : «*Winkel* = *"hoek"* (vgl. winkelhaak).» (33).

In een denombrement van Nederbrakel van 1654, door J. Van Twembeke uitgegeven als bijlage bij zijn publikatie *De heerlijkheid Brakel*, komen een groot aantal lokale toponiemen voor, waaronder talrijke namen van lenen : dooreboschbeke, wijmeersch, viverdal bosch, meulerecauter, hoestraete, dlooselandt, nieuwecautere, meulecautere, holestraete, abbeelcauter, meulebeecke, oppersten cautere, nedersten cautere, curengoedt, opstal mersch, cappelrije goedt, cauterbecken, dreetsmeersch, wijnendriesch, parick houck, heerewech, langhebrouck, de vijverkens, eeckemeersch, ritsveldt, zuttermeersch, alsemberch, t' cautergadt, t' seve veldt, deeckxencautere (34). In zijn *Lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst* vermeldt Van Twembeke nog het leen «Langakker» dat op Nederbrakel en gedeeltelijk op Zegelsem lag (35).

De talrijke herbergen die in 1779 te Nederbrakel bestonden dragen alle onverdacht Vlaamse namen : S. Arnout (oude herberg), De Olifant (zeer oude herberg), De Gouden Leeuw (zeer oude herberg), De Groene Jager (15 jaar oud), De Korenbloem (oude herberg), De Keizer, De Keizerinne (zeer oude herberg), Het Leenhof, Het Moleken, Het Oud Kras-

(27) id., p. 297.
(28) id., p. 303.
(29) id., p. 306.
(30) J. de Brouwer, *Toponymie van Impe*, p. 129.
(31) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede*, p. 321.
(32) J. de Brouwer en F. Couck, *Toponymie van Denderleeuw*, p. 74.
(33) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede*, p. 326.
(34) J. Van Twembeke, *De heerlijkheid Brakel*, pp. 101, 114-8. — Steunend op een paar niet gedateerde plans vermeldt Th. Brakels het hof «Het Leen», het hof in de meulemeersen, de watermolens ten Honde of ten Onderen en het «Slijpkot», en in een Latijnse verkoopakte van kerkelijke goederen van 1551, door Th. Brakels uitgegeven, lezen we «de Wymmeersch», «'t Hoflant», «Steen-Hooveld» en «den Prijck» (Th. Brakels, *Geschiedenis van Opbrakel, Nederbrakel en omstreken*, pp. 56-7, 235). In de *Inventaris der Handvesten van «Onser Liever Vrouwen Gasthuys» «Senter Margrieten Begynhof» en «s' Keyzershof» of «Meisjesweezenhuis» van Geeraardsbergen* van G. De Vos vinden we voor Nederbrakel nog «het ruyskensvelt» (1742) (p. 195) en «het drijversveldeken» (1844) (p. 307).
(35) J. Van Twembeke, *Lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst* in *Het Land van Aalst*, XV, 1963, nr. 1, p. 28, en nr. 4, p. 152.

huis, De Haaiershoek (18 jaar oud), De Heindries (25 jaar oud), De Zon (36), De Kroon en De Zwaan (37).

Als nog bestaande namen van wijken en gehuchten citeren de woordenboeken van Houet, Guyot, Jourdain-Van Stalle en Vander Maelen respectievelijk : Bijstirstraat, Driestenbroek, Haaiershoek, Hoogbos, Hoog Kouter, Molen, Meerbeke, Molenhoek, Slijpkotmolen, Ten Bos, Twaalf Bunders, Valkenberg, Vijvendaal (verschrijving voor Vijverdal) (38); — Driesch-ten-Broeke, Haayershoek, Kokerberg, Molenhoek, Valkenberg, Ten Bosch (39); — Driestenbroek, Haeyershoek, Herreweg, Kokerberg, Meerbeke, Meulenhoek, Roep, Valkenberg (40); — Cokerberg, Driestenbroeke, Haeyershoek, Murebeke, Tenbossche, Valkenberghe (41).

De verklaring van een paar zeer oude Germaanse plaatsnamen vinden we bij M. Gijsseling : «Valkenberg [Nederbrakel : Ou] : : Falconis mons, 866 kop. 18e, M34, 12. Germ. *falkan* - m. "valk" + *berga* - m. "berg".» (42) en «Wevelsdal [Nederbrakel : Ou] : : UUevelsdal, 1175 kop. eind 12e, G L T 108 v°. Germ. *Wibilas dala*-n. "dal van Wibil".» (43).

Ook A. Carnoy heeft, naast de zoëven besproken Valkenberg, nog twee andere te Nederbrakel voorkomende toponiemen onder de loupe genomen : «Valkenberg (dép. Nederbrakel) [IXe s. *Falconis mons.* V.]. "mont du faucon". - Terme fréquent en toponymie germanique, comparable, notamment, au *Valkenburg* (= Fauquemont) dans le Limbourg hollandais. - On trouve *Valk* à Kapelle-op-den-Bos (ch). Ce sont là de maigres survivances du rôle important joué, jadis, par les faucons dans le plaisir de la chasse»; — «Kokerberg (dép. Nederbrakel). Serait-ce une germanisation de *"Coqueraimont"* ?»; — «Zwalm (affl. de l'Escaut 's Nederzwalm) [1003 *Sunalma.* M.]. Comme *Schwalm* (riv. à Elsenborn),

---

(36) J. de Brouwer, *Herbergnamen in het Land van Aalst vóór 1780.*

(37) J. de Brouwer, *Oude Huisnamen te Aalst,* pp. 238, 241. — De auteur bestempelt deze twee laatste benamingen als zeer verspreid. Uit de eerste helft van de 19e eeuw zijn ons volgende herbergnamen bekend : «De Koornbloem» (1828) (Th. Brakels, *Geschiedenis van Opbrakel, Nederbrakel en omstreken,* p. 239), «De Groenen Jager» (1841), «Het Verken» (1843), «Den Keyzer» (1837), «De Klok» (1848) en «Sint Arnaut», die in 1848 vervangen wordt door «Café de Commerce» (J. Vandeputte, *De molens der Vlaamse Ardennen* in *De Ronsenaar* van 4 en 11.9.1960). De oudst gekende brouwerij van Nederbrakel staat vermeld in een document van 1515, namelijk het «Mooryaensch Hooft» (Th. Brakels, op. cit., p. 51).

(38) A. Houet, *Modern Woordenboek,* p. 575.

(39) Fr. Guyot, *Nouveau Dictionnaire,* p. 279.

(40) A. Jourdain et L. Van Stalle, *Dictionnaire encyclpédique de géographie historique du royaume de Belgique,* II, p. 127.

(41) Ph. Vander Maelen, *Dictionnaire Géographique,* p. 158. — Zie volledigheidshalve ook J.-M. Havard, *Dictionnaire des communes de Belgique,* p. 238 : «Sect. Drieschtenbroeke, 559 h.; Haeyershoek, 575 h.; Kakerberg, 767 h.; Molenhoek, 441 h.; la Place, 757 h.; Vaekenberge, 687 h.».

(42) M. Gijsseling, *Toponymisch Woordenboek,* p. 994. — Zie ook J. Van Twembeke, *De heerlijkheid Brakel,* p. 85 : «5 hoeven in de Villa Falconis Mons, door Warichez geïdentificeerd als [...] Valkenberg, gehucht onder Nederbrakel».

(43) M. Gijsseling, op. cit., p. 1069.

dérivé avec la finale *-m* (= *man*) de la racine de néerl. *zwellen* "se gonfler". Donc : "eau qui gonfle et tourbillonne". C'est le sens de l'anc. ht all. *Widerswalm* "tourbillon d'eau". - Comme *-w* et *-m* s'échangent souvent, il est problable que *Zwalm* est le même mot que *zwaluwe* dans *Lage Zwaluwe* (N. Br.). D'autre part, le suffixe *-m* pour noms de rivières se retrouve dans *Worm* "le Geer", *Salm*.» (44).

Ten slotte hebben we eveneens uit de naamkundige studies van de Brouwer talrijke gegevens geput over thans verdwenen toponiemen, die we hier alfabetisch rangschikken, zoals ze in de penningkohieren van 1571 voorkomen :

Bocht : «*Boecht* of *bocht* met suffiks -t, afgeleid van de stam van "buigen". Vandaar "iets omheen buigen is omheinen". Bocht is "een omheinde ruimte, waarin 's nachts het weidende vee werd bijeengedreven".» (45).

«Weede gheh. den driesch» : «Algemene betekenis : "schrale grond" (eigenl. driesprong van wegen), meestal dorps- of gehuchtplein [---]. Uit sommige gegevens blijkt dat enkele, althans midden de 16e eeuw, meersen waren» o.a. te Nederbrakel (46).

Eeckhout : «*eek* "eik" + *hout* "bos".» (47).

«Etteweede» : «*Ettingen*, afgeleid van *etten* (faktitief van *eten*), "laten afgrazen". Vandaar weide.» (48).

«de gote» : «*Goot*, van "gieten", vandaar "gracht" (Carnoy).» (49).

«ande kersselaers» : «Boom, die dienst deed als grenspaal.» (50).

«Cuenenberch» : «een hoger gelegen bosje, waar talrijke konijnen huisden.» (51).

«bosch gen. de crane» : «*Crane, craen* = "kraanvogel".» (52).

---

(44) A. Carnoy, *Origines des noms des communes de Belgique*, pp. 688, 374, 780. — Voor deze laatste toponiem, zie ook nog J. Van Twembeke, *De Zwalmvallei in de Vlaamse Ardennen*, die volgende bijrivieren citeert : Roosmeersbeek, Wolfskerkebeek, Sassegembeek, Verrebeek, Dorenbosbeek, Slijpkotbeek, Kouterbeek en Molenbeek.

(45) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede*, p. 219-20.

(46) Id., p. 232. — Zie ook A. Carnoy, *Origines des noms des communes de Belgique*, p. 172-73 : «Dries (= Driesch) (Wall. *Trieu, Trixhe)*. Lieu-dit fréquent, désignant les terrains vagues de caractère public autour des villages (voy. *Dormaal)*. Mansion a prouvé (O.G.N.N. 105) que ce nom vient de germ. **thriusk* et signifie : "endroit couvert de broussailles et de plantes sauvages"». Deze zeer verspreide plaatsnaam werd bestudeerd door J. Lindemans, *Het probleem dries, Nogmaals het probleem dries*, en door M. Gijsseling, *Etymologie van dries*.

(47) J. de Brouwer, *Toponymie van Impe*, p. 111.

(48) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede*, p. 236. — Zie ook zijn *Toponymie van Impe*, p. 111.

(49) J. de Brouwer en F. Couck, *Toponymie van Denderleeuw*, p. 32. — Voor de verwijzing naar Carnoy, zie zijn *Origines des noms des communes*, p. 258.

(50) J. de Brouwer en F. Couck, op. cit., p. 45. — Zie ook J. de Brouwer, *Toponymie van Lede*, p. 266.

(51) J. de Brouwer en F. Couck, op. cit., p. 46. — Cfr. onder Opbrakel.

(52) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede*, p. 273.

«inden molhoop» : «genoemd naar de kleine oneffenheid in de bodem.» (53).

«Roomersch» (54).

«upt Steeghewerck» : «*Steengewerk* = "plaats waar steen wordt bewerkt".» (55).

Stokt : «*Stokt,* afleiding van *stok* "stam van een boom, boomtak" + suffiks *-t.* Vandaar "bos van hoogstammige bomen".» (56).

«de Streect» : «*Streke, streec* = "lang uitgestrekt perceel".» (57).

«Toemaet» : «*Toemaat* "overmaat, bijgift". Hier een tweede grasoogst.» (58).

Winkel : «*Winkel* = "hoek" (vgl. winkelhaak).» (59).

GESCHIEDENIS

De geschiedenis van Opbrakel en Nederbrakel wordt, evenals de toponymie, in eenzelfde hoofdstuk behandeld, niettegenstaande het feit dat door J. Van Twembeke op zeer afdoende wijze werd aangetoond dat de twee gemeenten, in tegenstelling met wat algemeen werd beweerd, aanvankelijk geen gemeenschappelijke geschiedenis hebben gehad en niet ontstaan zijn door splitsing van één geheel dat Brakel heette (60). Waarom de geschiedenis van de twee Brakels toch samen besproken wordt, is gewoon te verklaren door het feit dat, met het tot nu toe gepubliceerde materiaal, geen afzonderlijke studie te maken is over de twee gemeenten. De *Geschiedenis van Nederbrakel, Opbrakel en omstreken* van Th. Brakels immers, naast de studie van voornoemde Van Twembeke, het enige werk over het verleden van deze twee plaatsen, bevat, zoals de titel het enigszins laat veronderstellen, in hoofdzaak historische algemeenheden die wij hier geen tweede keer zullen herhalen. Anderzijds zal wel in de mate van het mogelijke de nadruk gelegd worden op wat eigen is aan de twee gemeenten afzonderlijk en zo zal b.v. de paragraaf over de cultuur duidelijk twee delen bevatten.

---

(53) J. de Brouwer en F. Couck, *Toponymie van Denderleeuw,* p. 55.

(54) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede,* p. 303. — Cfr. onder Opbrakel.

(55) Id., p. 311.

(56) J. de Brouwer, *Toponymie van Impe,* p. 128-29.

(57) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede,* p. 314. — Carnoy geeft hierover onder de vorm Stricht volgende uitleg : «Stricht (nom de lieux-dits en pays flamand). Ce nom paraît être synonyme (ou un collectif) de *streep, streek* dans la signification de "bande étroite de terrain" (comp. *reep).* — On a *Streek* à Vissenaken, *Streekt* à Michelbeek, *Streep* à Beersel, Kapellen. Br. etc. — En Hollande, un petit groupe de sept villages en série, entre Hoorn et Enkhuizen, s'appelle *De Streek.*» (*Origines des noms des communes de Belgique,* p. 653).

(58) J. de Brouwer, *Toponymie van Impe,* p. 129.

(59) J. de Brouwer, *Toponymie van Lede,* p. 326. — Cfr. onder Opbrakel.

(60) J. Van Twembeke, *De heerlijkheid Brakel.*

De oudste geschiedenis van Opbrakel en Nederbrakel, en meer bepaald het probleem in welke mate deze twee plaatsen een geheel hebben gevormd, vooraleer ze duidelijk als afzonderlijke gemeenten of heerlijkheden in de documenten werden vermeld, werd grondig onderzocht door J. Van Twembeke : «Beide heerlijkheden worden hier samen behandeld om, in een voorafgaande nota, een punt te belichten dat o.a. betrekking heeft op beide plaatsen. Namelijk de vraag of de heerlijkheden Op- en Nederbrakel ontstaan zijn uit de splitsing van één heerlijkheid met naam Brakel ? Zo ja, welke zijn de oorzaken die geleid hebben tot die splitsing ? Zo neen, hoe is hun benaming met hetzelfde bestanddeel Brakel te verklaren ?» (61).

De auteur van *De heerlijkheid Brakel* begint dan met het vereenzelvigen van de weiden in de Villa Braglo en de vijf hoeven in de Villa Falconis Mons, die in 868-69 in het bezit waren van de abdij van Lobbes, met de weiden te Brakel waarover de abt van het klooster te Inde bij Aken in 1253 zijn rechten overdroeg aan een zekere Jacques le brassier van Elzele. Over het tijdstip en de wijze waarop de abdij van Inde die goederen heeft verworven is echter niets met zekerheid bekend (62).

Natuurlijk rijst dan de vraag wat bedoeld wordt met «Brakel». Schrijver wijst er op dat de abdij van Lobbes in de 9e eeuw niet de eigenlijke villa Braglo bezat, maar alleen enkele bunders weiland die buiten het rechtsgebied van deze villa lagen. Aangezien nu de streek ten oosten van de Schelde in de 10e eeuw door de graven van Gent werd in leen gehouden van de Duitse keizer, is het niet onmogelijk dat de villa Braglo een leen was van voornoemde graven, zodat het in de volgende eeuw in de handen van de graven van Vlaanderen was gekomen (63). Deze veronderstelling wordt kracht bijgezet door de vaststelling dat in latere eeuwen de heerlijkheid Opbrakel (veelal Brakel genoemd), alhoewel gelegen binnen het Land van Aalst er geen deel van uitmaakte en steeds in leen werd gehouden van de baanderij Eine (64), die zelf gehouden werd van het grafelijk leenhof te Oudenaarde : «Dit laat ons toe de veronderstelling te uiten dat de Villa Braglo de kern was van de latere heerlijk-

---

(61) J. Van Twembeke, art. cit., p. 85. — Volgens Th. Brakels, *Geschiedenis van Nederbrakel, Opbrakel en omstreken*, p. 24, omvatte de heerlijkheid Brakel, waarover de heren van Brakel regeerden, aanvankelijk het grondgebied van de twee gemeenten en was Opbrakel de bakermat van beide plaatsen. Zie ook V. Gaublomme, *Twee testamenten van Bernard van Brakel* (1346 en 1356), p. 174; J. Melkenbeeck, *De Gemeentewapens van het Land van Aalst*, III, pp. 295, 301; en M. Servais, *Wapenboek van de Provinciën en Gemeenten van België*, pp. 811, 1016.

(62) J. Van Twembeke, art. cit., p. 85-86.

(63) In 1165 immers is de heerlijkheid Aalst teruggekeerd naar de graven van Vlaanderen, na het overlijden van Thierry, kleinzoon van Diederik van de Elzas (F.L. Ganshof, *Les origines de la Flandre Impériale. Contribution à l'histoire de l'ancien Brabant*, p. 164).

(64) «Obbrakele. Den bailliu of zinen stedehouder, meyere, manne van leene ende scepenen van Upbrakele. Die van Upbrakele halen haer hooft te Eyne bi Audenarde.» (de Limburg-Stirum, *Coutumes des deux villes et pays d'Alost*, p. 607).

heid Opbrakel, met uitsluiting van de goederen in bezit van de abdij van Inde, die een afzonderlijk rechtsgebied vormden.» (65).

De weiden in de Villa Braglo en de bezittingen in de sedertdien verdwenen Villa Falconis Mons werden anderzijds waarschijnlijk samengesmolten tot een van de zeven dorpen van het Tenement van Inde. Onder «Brakel» in het bezit van de abdij van Inde moet dus klaarblijkelijk het jongere (66) Nederbrakel verstaan worden :

«Er kan hier dus geen sprake zijn van de splitsing van één heerlijkheid in twee delen met gelijke bevoegdheid. Inderdaad al kunnen we aannemen dat (Op) Brakel toen reeds mocht beschouwd worden als een heerlijkheid, dit voor Nederbrakel nog niet het geval was, het was enkel een voogdijgebeid. De voorzetsels Op en Neder konden allen gebruikt worden om het onderscheid tussen twee gelijknamige gebieden aan te duiden en dit volgens hun geografische ligging.

Brakel is het bestanddeel waaruit beide hun benaming haalden. Opbrakel was de eigenlijke Villa Braglo. Voor Nederbrakel zagen we hiervoor hoe zijn vermoedelijke vorming kon tot stand gekomen zijn. Steeds waar er kortweg sprake is van Brakel als bezit van de abdij van Inde wordt Nederbrakel bedoeld.» (67).

Het laatste probleem dat zich nog stelt is het tijdstip en de wijze waarop het voogdijgebied Nederbrakel overgegaan is tot de gelijknamige heerlijkheid. In 1280 verkocht de abdij van Inde al haar bezittingen te Ronse en omgeving, waaronder dus Nederbrakel, aan Gwijde van Dampierre; pas in 1293 kon hij de laatste rechten op de meierij Brakel met zeven lenen afkopen, waarschijnlijk van de erfgenamen van Jacques le brassier van Elzele.

Ondertussen had Gwijde in 1289 het Tenement van Inde samen met een paar andere gebieden in leen gegeven aan zijn zoon Gwijde van Namen. Terzelfdertijd werden alle inwoners vrijgesteld van de Algemene Waarheid en werd de keure, die Ronse in 1240 had gekregen, aangevuld en van toepassing gemaakt op alle voornoemde gebieden. In dat jaar 1289 dus heeft Nederbrakel zijn heerlijk karakter gekregen; tevens was het sterk gericht op Ronse. «Als heerliikheid wordt Nederbrakel voor het eerst genoemd in 1347 met 7 lenen, hetgeen ons toeliet deze te vereenzelvigen met de meierij met 7 lenen die in 1293 door Gwijde van Dampierre aangekocht werd.

Vanaf 25.10.1289 zal Gwijde van Namen, en zijn opvolgers, het heerlijk gezag over al deze plaatsen en dus ook over Nederbrakel uitoefenen en in zijn hoedanigheid van leenheer van de lenen in Nederbrakel en als heer van dit dorp.

Aangezien Ronse mag beschouwd worden als de bijzonderste plaats van het Tenement is het dan ook normaal dat Nederbrakel op alle gebied naar Ronse zal gericht zijn. Inderdaad zien we dat in 1347 de baljuw

---

(65) J. Van Twembeke, art. cit., p. 87.

(66) «Het juiste tijdstip waarop de onderscheiden benamingen Op- en Nederbrakel voor het eerst gebruikt werden kunnen we niet met zekerheid bepalen. Wel zijn deze benamingen reeds in gebruik in 1096 voor Opbrakel en in 1236 voor Nederbrakel.» (J. Van Twembeke, art. cit., p. 87).

(67) J. Van Twembeke, art. cit., p. 87-88.

van Ronse ook baljuw is van Nederbrakel en dus ook voorzitter van de leenmannen en de schepenen van Nederbrakel. Dezen haalden hoofd te Ronse.» (68).

Als gevolg van de twist tussen die van Ronse en die van Aalst over het al dan niet deel uitmaken van Ronse van het Land van Aalst werd in 1367 bepaald dat Ronse, Nederbrakel en Zarlardinge op rechterlijk, financieel en militair gebied deel uitmaakten van het Land van Aalst, echter niet op bestuurlijk gebied, zodat de schepenen bleven hoofd halen te Ronse, terwijl de leenmannen bij het grafelijk leenhof te Aalst gingen raad vragen (69). In de 15e eeuw eindigde de vereniging van Nederbrakel met Ronse toen Jan van Namen, een afstammeling van Gwijde van Namen, de heerlijkheid Brakel verkocht aan Marie d'Aumont, echtgenote van de baron van Schorisse. Vermoedelijk had Nederbrakel vanaf deze tijd een eigen baljuw (70).

Vooraleer de verdere ontwikkeling van de twee gemeenten te schetsen, geven we nu eerst een overzicht van de families die de heerlijkheden Opbrakel en Nederbrakel tot aan de Franse Revolutie in hun bezit hebben gehad (71). De heerlijkheid Opbrakel werd zonder twijfel vanaf de 11e eeuw beheerd door de familie van Brakel : In die eeuw immers huwde Petronella van Brakel met Zeger, kastelein van Kortrijk; de naam «van Brakel» werd door genoemde Zeger of door een afstammeling overgenomen (72).

Door het huwelijk van Johanna, dochter van Erasmus van Brakel, met Karel van Brugelettes ging de heerlijkheid Opbrakel in de 14e eeuw over naar dit geslacht. Nog in dezelfde eeuw kwam dit leen, eveneens door huwelijk, in de handen van Jan van Hembieze. Nadat Opbrakel in de 16e en 17e eeuw in het bezit was geweest van de heren van Herzele en daarna van de Landas,werd tenslotte in de 18e eeuw de familie Maroucx, die de heerlijkheid Reygersvliet bezat, de laatste eigenaar (73).

Een tak van het geslacht van Brakel was vanaf de 14e tot op het eind van de 16e eeuw in het bezit gekomen van het leen «Hof-ten-Bossche», ook soms genoemd «Court-au-bois» en «Dela Bossche». De laatste geken-

---

(68) J. Van Twembeke, art. cit., p. 90. — Nederbrakel is dus, in tegenstelling met Opbrakel, een heerlijkheid die niet gegroeid is uit een domein (id., p. 101).

(69) «Nederbrakele. Den bailliu of zinen stedehoudere, meyer ende scepenen van Nederbrakele. Scepenen van Nederbrakele halen haer hooft te Ronse, ende de manne van Nederbrakele hoofden ande manne van den steene tAelst. De hoochste boete is daer XXIIII s. parisis. Die van Gheerdsberghen en hebben geen verbot up die van Nederbrakele.» (de Limburg-Stirum, op. cit., p. 607). — Zie ook J. van Overstraeten, *Het Land van Aalst*, p. 3.

(70) J. Van Twembeke, art. cit., p. 90-91.

(71) De genealogische gegevens ontlenen we aan J. Van Twembeke, art. cit., pp. 97-100, 103-4, Th. Brakels, op. cit., p. 163-74, J. Melkenbeeck, art. cit., pp. 295-96, 301-2, en M. Servais, op. cit., pp. 811-12, 1016.

(72) Th. Brakels vermeldt als oudste lid van dit geslacht een zekere Lietbertus die vóór het jaar 1000 moet geleefd hebben, aangezien hij de vader zou geweest zijn van de H. Lietbertus van Brakel, bisschop van Kamerijk, die rond 1010 geboren werd (op. cit., p. 264).

(73) Ludovicus Benedictus Maroucx, de laatste heer van Opbrakel, zetelde in de Raad van Vlaanderen als procureur-generaal (Th. Brakels, op. cit., p. 268).

de heer van dit kleine gebeid was Peirre Adorins, in 1659 gestorven en wiens vader met Anna van Brakel was gehuwd.

De heerlijkheid Nederbrakel was vanaf 1289 de eigendom van de heren van Namen. Door afkoping was het in de 15e eeuw overgegaan naar Marie d'Aumont die gehuwd was met de baron van Schorisse. Nog in dezelfde eeuw werd Nederbrakel, door het huwelijk van Jeanne van Gaver, vrouwe van Brakel, met Simon de Lalaing, het bezit van het huis de Lalaing, dat in de 16e-17e eeuw verbonden was met het geslacht de Berlaymont (74). De heerlijkheid Nederbrakel werd in 1653-54 verkocht aan een zekere A. van Cauteren en, door het huwelijk van Gebhart de Plotho met de erfgename Gasparina van Cauteren in 1710, zou Nederbrakel naast talrijke andere heerlijkheden op het einde van het Ancien Regime in handen blijven van de familie de Plotho (75).

Wat de kerkelijke indeling betreft hebben de twee Brakels deel uitgemaakt van het bisdom Kamerijk tot 1559, daarna van het bisdom Mechelen tot 1801 en tenslotte van het bisdom Gent. De opbrengsten van de kerk van Opbrakel werden in 1098 door de bisschop van Kamerijk verkocht aan het klooster van Ename, terwijl de inkomsten van de kerk van Nederbrakel voor 2/3 toebehoorden aan het kapittel van Ronse en voor 1/3 aan de parochie (76). Nadat de pastorie van Nederbrakel tot 1909 had behoord tot de dekenij van Geraardsbergen (77), werd ze in dat jaar zelf verheven tot dekenij die de parochies Nederbrakel, Opbrakel, Parike, St.-Maria-Lierde, St.-Martens-Lierde, Hemelveerdegem, Ophasselt en Steenhuize omvatte (78).

In verband met de verdere geschiedenis van Opbrakel en Nederbrakel zijn zeer weinig interessante gegevens bekend, aangezien Th. Brakels voor zijn werk meestal beroep heeft gedaan op oudere auteurs en kroniekschrijvers die bijna uitsluitend belangstelling hadden voor de militaire gebeurtenissen. Aldus zouden zich, in de langdurige strijd tussen Margaretha van Constantinopel en Jan van Avesnes, een zoon uit haar eerste huwelijk, in 1252 bepaalde gevechten afgespeeld hebben op de Rondenberg of Rhodenberg, aan de zuidelijke grens van Opbrakel gelegen (79). In de strijd tussen de Avesnes en Dampierres echter bleven de twee heerlijkheden van het krijgsgeweld gespaard.

---

(74) Ten tijde van Karel de Stoute was Joos de Lalaing «Souverain baillu van Vlaanderen» (Th. Brakels, op. cit., p. 47).

(75) Door dit huwelijk verwierf de familie de Plotho, die van Duitse oorsprong was, naast Ingelmunster, Tiegem, Roesbrugge e.a. die ze reeds bezat, ook nog Nederbrakel, Parike, Zarlardinge en het domein van Wedergraat (Th. Brakels, op. cit., p. 273).

(76) Zie ook J. de Brouwer, *Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig leven*, pp. 18, 22, 123, 124.

(77) Behalve van 1802 tot 1845, toen ze afhing van de dekenij Ronse (J. Van Twembeke, *De kerkelijke organisatie in het Land van Aalst*, p. 246).

(78) Th. Brakels, op. cit., pp. 217-18 en 246. — Opbrakel heeft altijd deel uitgemaakt van dezelfde dekenij als Nederbrakel.

(79) Th. Brakels, op. cit., p. 31-33.

Tijdens de 14e en de 15e eeuw werden Opbrakel en Nederbrakel, zoals een groot deel van het toenmalig graafschap, meegesleurd in de strijd van de Gentenaars tegen de graaf. Bij de grote Gentse opstand tegen Lodewijk van Male, waarin de heren van Lalaing meevochten met de graaf, werden de twee heerlijkheden in 1383 door de Gentenaars verwoest (80).

Een document van 1515 bewijst dat Nederbrakel toen een niet onaanzienlijke gemeente was. Het bezat immers een overdekte markt waarin wekelijks marktdag werd gehouden .In de 16e eeuw was het kerkgebouw te klein geworden (81) : de vergroting van de kerk en de vernieuwing van de toren werd bekostigd met de marktrechten en gedeeltelijk door de opbrengst van de verkoop van kerkelijke goederen (82). Zoals blijkt uit een plan van 1670 was het centrum van Opbrakel, in tegenstelling met Nederbrakel, in die tijd nog zeer nederig (83). Pas in het midden van de 18e eeuw zou men hier overgaan tot de vergroting van de kerk (84).

De belangrijkheid van beide gemeenten komt nog het duidelijkst tot uiting in hun bevolkingscijfers. In 1485 telde Nederbrakel 1110 inwoners waaronder 81 armen (84bis), een cijfer dat in 1571 gestegen was tot 1520. De bevolking van Opbrakel groeide aan van ca. 240 in 1395 tot 665 in 1571. Nederbrakel was op dat ogenblik dus twee tot drie maal groter dan Opbrakel. Deze verhouding blijft bewaard op het einde der 16e eeuw nadat de pestepidemie van 1576-85 ruim de 3/4 van de bevolking van beide dorpen decimeerde. In de periode 1586-95 telden de twee dorpen immers nog 408 resp. 135 inwoners. De bevolkingsaangroei van de twee buurgemeenten kende daarna in de 17e-18e eeuw een normale ontwikkeling, weliswaar nadelig beïnvloed door een tweetal pestepidemieën van 1667-1669 en 1676-1678, zodat Nederbrakel en Opbrakel in 1800 3.145 resp. 2.096 inwoners telden. Noteren we hierbij dus dat Opbrakel tussen 1571 en 1800 relatief veel vlugger aangegroeid is (220 %) dan Nederbrakel (115 %) (84ter).

Zowel te Nederbrakel als te Opbrakel vinden we sporen van wapengeweld gedurende de 17e eeuw. In 1675 hielden de Spanjaarden er huis en in 1696 werd er te Nederbrakel gevochten tussen Fransen en Spanjaarden. Te Opbrakel werden in 1689-90 een paar inwoners door de

---

(80) Th. Brakels, op. cit., p. 39.

(81) «De eerste kerk, die waarschijnlijk een vroegere bidplaats verving, moet dus in de loop der 14e eeuw opgericht zijn, en ze was van dan af vrij belangrijk.» (Th. Brakels, op. cit., p. 233).

(82) Th. Brakels, op. cit., pp. 54 en 233-35.

(83) Th. Brakels, op. cit., p. 59.

(84) Th. Brakels, op. cit., p. 219. — Volgens de overlevering zou de H. Amandus rond 650 te Ronse een abdij gesticht hebben, en te Opbrakel een (nederige) bidplaats (Th. Brakels, op. cit., pp. 24, 218).

(84bis) Ter vergelijking wijzen we er op dat Ronse in dat jaar ca. 2.550 inwoners telde.

(84ter) J. de Brouwer, *Demografische evolutie van het Land van Aalst 1570-1800*, pp. XIX, 59, 68, 75, 137.

Fransen gedood (85). Tijdens de Oostenrijkse successieoorlog verbleven er in 1744 Hollandse troepen te Nederbrakel en later trokken Franse troepen doorheen deze streek (86).

Onder de Franse bezitting zouden aan de boerenkrijg van 1798 een 200-tal jongelingen van de twee Brakels hebben deelgenomen. In die jaren was de economische toestand alles behalve gunstig want volgens een verslag van 1801 waren er te Nederbrakel toen 347 armen, hetzij 1/9 van de bevolking. Bij het begin van de Hollandse periode telde Opbrakel in 1817, 800 bedelaars op een totaal van 2.200 inwoners (87). In die tijd nam de teelt van vlas nochtans grote uitbreiding (88).

Op 6 oktober 1830 verklaarde Pieter Francies Dhont, burgemeester van Nederbrakel, zich reeds solidair met de Belgische opstandelingen. In de veertiger jaren werden ook de Brakels getroffen door de textielcrisis en de hongersnood. De bevolking van Nederbrakel daalde van ong. 4.000 in 1830 tot 3.715 in de veertiger jaren en te Opbrakel merken we een daling van 2.400 tot 1.800. Als gevolg van deze crisis zijn er toen veel mensen uitgeweken naar Frankrijk en nam de seizoenarbeid in dit land een hoge vlucht (89).

CULTUUR

De gegevens m.b.t. het toneelleven en het onderwijs te Opbrakel en Nederbrakel in de 18e-19e eeuw tonen duidelijk aan dat beide gemeenten in die tijd geen bijzondere Franse invloed hebben ondergaan. De oprichting in de tweede helft van de 19e eeuw van een Frans pensionaat te Nederbrakel als afdeling van een grote kloosterschool is een normaal verschijnsel in gans Vlaanderen tijdens die periode en kan zeker niet beschouwd worden als kenmerkend voor de ligging dichtbij de taalgrens.

Wat het toneelleven te Nederbrakel betreft, geeft E. Vander Straeten een uitvoerig overzicht van de verscheidene opvoeringen met aanduiding telkens van de toneelgroep en hun spreuk (90). Hieruit blijkt duidelijk dat tijdens de behandelde periode de gemeente zuiver Vlaams was.

---

(85) Th. Brakels, op. cit., p. 70-71.

(86) Th. Brakels, op. cit., p. 74.

(87) M. De Meulemeester, *De Zusters van het H. Hart van Maria te Nederbrakel*, p. 11-12.

(88) Th. Brakels, op. cit., p. 89-90.

(89) Th. Brakels, op. cit., p. 100.

(90) E. Vander Straeten, *Le théatre villageois en Flandre*, t. II, p. 166-69.

In 1732 trekken de rederijkers van Nederbrakel naar Oudenaarde. De «Konstminnende en ieverige jonckheyt» (91) speelt in 1752 vijf maal «Den lydenden en stervenden Christus». Twee jaar later vertolkt dezelfde groep, met als devies «Fabricando fabri fimus» of «Al doende, leert men», eveneens vijf maal het toneelwerk «Den H. Eligius». Wat nu de volgende opvoeringen betreft zien we dat de naam van de toneelgroep zeer dikwijls gewijzigd wordt, maar of we telkens met een nieuw gestichte groep te doen hebben is niet uit te maken; wel schijnen er op sommige tijdstippen verscheidene groepen te hebben bestaan.

De «Const-voedende minnaers» met de spreuk «Daer liefde bloeyt, Word haet en nydt verfoeyt» vertonen in 1769 vier maal «D'onsterffelycke lauwerieren gepluckt op het slagvelt van Fontenoy, door den onverwinnelycken helt Ludovicus den XV, Coning van Vrankeryk ende Navarre, etc., jegens Guillelmus-Augustus, hertog van Cumberlandt, op den 11dag van meye 1745, alsook het overgaen der stadt Doornyk met haere citadelle». Twee jaar later, in 1771, wordt «Het lyden van J.-C.» zes maal opgevoerd door de «Const-minnende ende leersuchtige jonkheyt» die als leuze had «Omne genus scripti gravitate tragoedia vincit» of «Hoe hoog men draeft in stil en thoon, Het treurspel spant alleen de croon». De Muynck leert ons dat dit toneelspel werd opgevoerd «op hun ordinaire toneel-plaetse de Halle» (92).

In 1775 blijken er twee toneelverenigingen te zijn : In dat jaar spelen immers de «Constminnende Joncheyt», onder de bescherming van hun patroon St.-Rochus, acht maal de tragedie «Den H. Rochus», terwijl de «Konst-minnende gildebroeders der vlaemsche redenkonst», met St.-Píeter als patroon en met de leuze «Daer de liefde woont in 't bloeyen, Sal sy in vrientschap groeyen», zeven maal een tragikomedie opvoeren, nl. «Bekomen victorien, door de christene koningen ende vorsten, verwinnende den Soliman Belchiaro, turschen Keyser, en den Koning van Persien, in het innemen van de steden Antiochien, Niceën en Jerusalem, met geheel het Heylig Land» (93).

In 1776 wordt te Geraardsbergen een declamatiewedstrijd georganiseerd waaraan de gilde van St.-Sebastiaan van Nederbrakel deelneemt naast twee rederijkersgilden van Edingen en andere toneelverenigingen van

---

(91) De volledige naam van deze toneelgroep luidde : «de Konst-minnende ende ieverige jonckheyt der Prochie ende heerlikhede van Nederbrakel, schuylende onder de bescherminge van den H. Petrus» (P. De Muynck, *Rederijkkamers in Vlaanderen*, p. 237).

(92) P. De Muynck, op. cit., p. 237-38.

(93) Laatstgenoemde opvoering greep plaats «op het Leen» (P. De Muynck, op. cit., p. 237-38). — E. Vander Straeten noteert ook de vertoning, zonder de datum te vermelden evenwel, van het stuk «Stantvastigheyt in het christen geloove ende glorieuse martelie van den H. Laurentius, ende van den Paus Sixtus den tweeden, mitsgaeders de vroomdadige martelaeren Hipolitus ende Romanus en andere, onder de goddeloose vervolginge ende tyrannie van den boosen Keyser Valerianus» door de «Vredige en minsaeme jonckheyt», die als spreuk hadden «Emenda si quid novisti rectius» of «Verbetert het, is 't dat gy beters weet» (op. cit., p. 167).

Zottegem, Everbeek, St.-Niklaas en Kortrijk (94). Dezelfde St.-Sebastiaansgilde is in 1788 van de partij te Zottegem op een wedstrijd van dramatisch toneel.

Een rederijkersgroep van Nederbrakel speelt in 1777 te Zegelsem «op den Segelsemsche meersch» (95). Onder de Franse bezetting wordt eveneens menig Vlaams toneelwerk opgevoerd. In 1796 vertonen de reeds vermelde «Konstvoedende minnaers» opnieuw achttien maal de tragikomedie «Het slagveld van Fontenoy» en het jaar daarop vertolken de «Constminnende broederen», met als leus «Schoon dat ons werk betwisting lyd, Nog blyven w' in eendragtigheyd», veertien maal de tragedie «Catharina, Koninginne van Georgia» (96). De «Vereenigde redenminnende broederen», met als leuze «Jonge telgen syn te buygen, Eer s' eenig quaed sap opsuygen», spelen in 1798 vijftien keer het treurspel «Tersides en Amurath» en in 1801 zijn het de «Yverige en reên const-minnende borgers» met de «Hoppe-blomme» als embleen en met de spreuk «Iever baert oeffening, en wysheyd baerd deugd», die vertoningen geven van de tragikomedie «Theodoricus en Angela».

Over het toneeleeven te Opbrakel zijn we minder goed ingelicht; enkel een viertal opvoeringen uit het einde der 18e en het begin der 19e eeuw worden vermeld (97). Onmiddellijk valt hierbij het eigenaardig verschijnsel op, dat een toneelgroep zich onder een Franse naam voorstelt, terwijl er aan de Vlaamse titel van het gespeelde toneelwerk een Franse vertaling toegevoegd wordt. De beoordeling van dit symptoon, nl. dat het op een verfransing zou kunnen wijzen is echter zeer moeilijk, daar het een alleenstaand geval betreft en daar we bovendien de datum van deze opvoering niet kennen.

In 1782 spelen «De ieverige en constminnende liefhebbers ende confreers van het gilde van het H. Cruys, binnen de Prochie ende Heerlijkhede van Opbrakel» vijf maal «Heraclius of de verheffing van het H. Cruys», een tragikomedie opgedragen aan Louis Maroux, heer van Opbrakel (98). Het daaropvolgend jaar voert dezelfde groep dertien maal de tragikomedie «Den heyligen Jooris» op. E. Vander Straeten, onze enige bron voor het toneelleven te Opbrakel, vervolgt dan : «"Les citoyens amateurs des arts *(sic)*" exhibent, du 9 mai au 12 septembre : *De ver-*

---

(94) E. Vander Straeten, op. cit., p. 168, en Th. Brakels, op. cit., p. 74-5, die daarenboven noteert : «zij moesten zonder prijs naar huis keren evenals de gilde der rederijkers van Zottegem en de gilde van St-Sebastiaan van Everbeke».

(95) E. Vander Straeten, op. cit., t. I, p. 225, en t. II, p. 168.

(96) In zijn artikel *Sociétés dramatiques des environs d'Audenarde,* p. 323, stelt E. Vander Straeten het voor als werd de opvoering van 1797 ook verzorgd door de konst-voedende minnaers. De Muynck daarentegen vermeldt voor het jaar 1797 ook de Const-minnende Broederen der Prochie van Nederbrakel en hij noteert tevens de plaats van de opvoering, nl. «ten huize van den borger Jan Baptist Van Wienendaele, bij den Molen t' Schaere» (op. cit., p. 238). — M. Deneckere schrijft ook dat er te Nederbrakel 5 rederijkersopvoeringen waren in 1752 en 14 in 1797 *(Histoire de la langue française dans les Flandres,* p. 73-74, voetnoot 39).

(97) E. Vander Straeten, op. cit., t. II, p. 184-85.

(98) Zie ook P. De Muynck, op. cit., p. 315.

woestinge van Jerusalem, door Christus voorzeyd, onder den bloedzuchtigen tyran Neron, Vespasianus en Titus, keyzer van Roomen, treurspel (la Destruction de Jérusalem, prédite par Jésus-Christ, sous les tyrans sanguinaires Néron, Vespasien et Tite, empereur des Romains, tragédie). Ce titre flamand, avec la traduction, se trouve en regard au prospectus.» (99). Tenslotte zien we dat de «Redenminnende broederen» in 1804 meerdere vertoningen geven van de tragedie «Adonaï, of den mensch geworden Gods zone». In verband met het toneel mogen we hier ook een beroemde inwoner van Opbrakel vermelden, nl. Joseph Sadones, in 1755 te Opbrakel geboren en in 1816 te Geraardsbergen gestorven, die een zeer bekend liedjeszanger was en van wie Snellaert getuigde : «Van alle deze (rondzwervende dichters) was Sadones, wiens liefde voor de tael en kunst in zijn geslacht schynt voort te leven, wel zeker de beroembste en de verdienstelijkste.» (100).

Uit de gegevens die handelen over het onderwijs in de twee Brakels kunnen we weinig gedetailleerde conclusies trekken i.v.m. het taalgebruik aldaar. Hoogstwaarschijnlijk mogen we echter wel besluiten dat het gewone onderwijs er steeds in het Nederlands werd gegeven, terwijl er op sommige tijdstippen, b.v. onder de Franse bezetting, ook het Frans werd onderwezen. Het pensionaatsonderwijs in de 19e eeuw had waarschijnlijk een Frans cachet.

Te Nederbrakel klimmen de oudste sporen van onderwijs op tot in het begin van de 17e eeuw. In 1607 was immers aldaar een school tot stand gekomen voor beide Brakels; in 1597 had de koster van Opbrakel te vergeefs gepoogd in zijn gemeente een school op te richten (101). Vanaf de tweede helft der 17e eeuw zijn enkele namen bekend van onderwijzers te Nederbrakel, die terzelfdertijd meestal koster waren, zoals Jan Vander Plancken, «maître d'école et greffier» in 1687 (102), Francies Vander Plankcen en Joseph Lison in 1722, Jozef Lison (de zoon) in 1741, Michiel Pieters in 1762, Liborius de Clooter in 1819 (103).

Tijdens de Franse bezitting werd te Nederbrakel in 1811 Frans onderwezen in de lagere scholen; eigenaardig genoeg was dit niet het geval voor het pensionaat aldaar (104). Op aandringen van hogerhand verbond het gemeentebestuur in 1820 er zich toe nog in dat jaar een lagere school

---

(99) E. Vander Straeten, op. cit., t. II, p. 184-85.

(100) E. Vander Straeten, op. cit., t. I, p. 132-33.

(101) J. de Brouwer, *Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig Leven en de Kerkelijke Instellingen in het Land van Aalst tussen 1550 en 1621* in *Het Land van Aalst,* 1961, XIII, p. 155.

(102) Die Franse benaming is moeilijk te interpreteren, daar we niet weten of ze uit een Franse tekst komt en dus gewoon een vertaling is, dan wel of ze doelbewust zo wordt gebruikt.

(103) Th. Brakels, op. cit., p. 277-78.

(104) «De français avait fait assez peu de progrès en 1811 encore. [...] Parmi les instituteurs primaires, seuls ceux de Etichove, de Houtem Saint-Liévin et de Nederbraekel enseignaient le français. Dans les écoles qui étaient en même temps des pensionnats, le français ne pénétrait que localement. On ne l'enseignait pas à Goefferdinge, Marcke, Nederbraekel. Nukerke, Renaix et Welden.» (M. Deneckere, *Histoire de la langue française dans les Flandres* [1770-1823], p. 148).

te bouwen en met het nodige materiaal uit te rusten, maar zeven jaar later blijkt de gemeente nog steeds te arm te zijn om dat werk te laten uitvoeren. Ondertussen werd echter, op initiatief van de nieuwe pastoor Ludovicus Vander Haeghen en met behulp van de juffrouwen Frederika Van Eeckhoutte, afkomstig van Waregem en Francisca Montens uit Vijve-St.-Elooi, in het begin van 1825 de basis gelegd van wat later het klooster van Nederbrakel zou worden, door de oprichting van een «spinhuis», een soort vakschool, en van een «matressen school» om de arme kinderen te «leeren spellen en lezen, alsook de eerste beginselen der schrijfkonst» (105). In 1826 mislukte Frederika Van Eeckhoutte, die in haar jeugd privaat onderricht had gekregen van een Franse non, in een proef over opvoedkunde, wiskunde, lezen en schrijven in het Nederlands, met het oog op het behalen van het diploma van onderwijzeres, maar ze behaalde wel de titel van «schoolhouderes» na een geslaagd eksamen over schrijfkunst, rekenen, Nederlandse en Franse taal (106).

Alhoewel er in 1828 te Nederbrakel op drie plaatsen les werd gegeven door Joseph Dubois van Nederbrakel, Karel Lodewijk De Tavernier en genoemde Frederika Van Eeckhoutte, waren er het volgend jaar nog maar 140 leerlingen op een totaal van 4.237 inwoners, zodat de verhouding van 1 leerling op 30 inwoners ver beneden het gemiddelde van Oost-Vlaanderen lag, dat 1 op 14 bedroeg (107). In 1832 is het aantal scholen gestegen tot vijf, nl. die van Frederika Van Eeckhoutte en weduwe Dubois, die elk een vergoeding krijgen van de gemeente, en die van Karel Limpens, van Petrus Morre en van Simoen Wattez (108).

Intussen had de school van Frederika Van Eeckhoutte een grote uitbreiding genomen : zowel jongens als meisjes kregen er praktisch en theoretisch onderricht; bovendien werd een zondagsschool opgericht. In 1834 werd een nog veel grotere uitbreiding mogelijk, toen de congregatie van de Zusters van het H. Hart van Maria werd gesticht (109). Naast het beroepsonderricht werd nu ook lager onderwijs verstrekt; tevens groeide het aantal internen, meestal kinderen uit de streek en vooral van rond Geraardsbergen. In 1844 werd de zustersschool, ingevolge de wet van 1842 op het onderwijs, als gemeenteschool aangenomen (110).

Van de andere vrije scholen te Nederbrakel moeten we melding maken van het «Pensionnat dirigé par J. Van Wilder à Bas-Bracle», een soort kostschool die rond 1840 bestaan heeft (114); de Franse benaming moet zeker gezien worden in het toenmalig tijdskader. De oprichting in 1855 van een gementeschool voor jongens in de Neerstraat betekende de ondergang van het ambt van vrij onderwijzer.

Wat de ontwikkeling betreft in de tweede helft van de 19e eeuw, valt te noteren dat het klooster in 1877 een Franse afdeling oprichtte voor de kinderen van de meer gegoede standen en dat in het kader van de school-

(105) M. De Meulemeester, *De Zusters van het H. Hart van Maria te Nederbrakel*, p. 22.
(106) M. De Meulemeester. op. cit., p. 23-25.
(107) M. De Meulemeester, op. cit., p. 22-23.
(108) Th. Brakels, op. cit., p. 279-80.
(109) M. De Meulemeester, op. cit., p. 37.
(110) M. De Meulemeester, op. cit., p. 79.
(111) Th. Brakels, op. cit., p. 281.

strijd, die in 1879 losbarstte, in dat jaar een vrije jongensschool werd opgericht in de Gouwstraat, die de voorloper was van de broederscholen die in 1911 en 1924 zouden ontstaan (112).

Opbrakel is waarschijnlijk vanaf de mislukte poging in 1597 om een eigen school op te richten, lange tijd aangewezen geweest op het naburige Nederbrakel. Pas in 1819 werd op initiatief van pastoor Constantinus Blondeel de kern gelegd van wat in 1822 uitgroeide tot het klooster van Opbrakel, dat gedurende gans de 19e eeuw en tot op de huidige dag het onderwijs te Opbrakel zou verzorgen (113).

DOCUMENTEN

Het onderzoek van de taal der documenten, i.v.m. één of ander aspect van de geschiedenis van Opbrakel en Nederbrakel, staaft de veronderstelling dat er in deze twee gemeenten ook tijdens het Ancien Regime Nederlands werd gesproken. De schaarse documenten uit die tijd, waarvan uitgegeven fragmenten getuigen van de gebruikte taal, zijn immers alle in het Nederlands geschreven (114).

Voor Nederbrakel noteren we aldus het renteboek van de pastorie dat vernieuwd werd in 1474 door pastoor Pieter De Mil (115), het octrooi van Karel V, daterend van 1515 (116), enkele uittreksels uit penningkohieren van 1571-72 (117), een renteboek van 1618 van de graaf van Berlaymont en van Lalaing, tevens heer van Nederbrakel (118), het verhef van het leen Nederbrakel in 1654 door A. Van Cauteren (119), kadastrale plans van de heerlijkheid van omstreeks 1650 en van 1703 (120), renteboeken van de heerlijkheid van 1683 en van 1741, die voor de familie Van Cauteren werden bijgehouden respectievelijk door Sanglier, greffier-klerk van de gemeente en Jozef Lison, koster en schoolmeester van de parochie (121), en tenslotte een uittreksel uit een kerkrekening van 1762 (122).

---

(112) Th. Brakels, op. cit., pp. 286, 290.

(113) Th. Brakels, op. cit., p. 293-94.

(114) Natuurlijk worden hier een paar documenten van Gwijde van Dampierre van 1280 en 1289 m.b.t. het ganse Tenement van Inde, die in het Frans zijn geschreven, buiten beschouwing gelaten (Voor de uitgave van deze oorkonden, zie o.a. J. Van Twembeke, *De heerlijkheid Brakel*, p. 106-12). Het overlijdensregister werd te Nederbrakel in de 17e-18e eeuw in het Latijn bijgehouden (Th. Brakels, op. cit., pp. 70, 271). Een paar grafschriften in de kerk van Opbrakel zijn eveneens in het Latijn (Th. Brakels. op . cit., pp. 221, 223).

(115) Th. Brakels. op. cit., p. 251.

(116) Th. Brakels, op. cit.. p. 49-53.

(117) J. de Brouwer, *De Molens van het Land van Aalst omstreeks 1575*, p. 18-19.

(118) Th. Brakels, op. cit., p. 270.

(119) J. Van Twembeke, art. cit., p. 114-18.

(120) Th. Brakels, op. cit., pp. 54-56, 59.

(121) Th. Brakels, op. cit., pp. 271, 277-78.

(122) Th. Brakels, op. cit., p. 278. — Ook een elftal documenten (o.a. officiële

Voor Opbrakel kunnen wij ons enkel baseren op een denombrement van de heerlijkheid Opbrakel van 1529 (123), enkele uittreksels uit penningkohieren van 1571 en 1577 (124), een paar kadastrale plans van 1653-54 en 1670 (125), uittreksels van 1689-90 en 1699 uit een overlijdensregister (126) en het grafschrift van pastoor Thomas Perlo († 1756) en van F.R.D. Maroucx († 1761), heer van Opbrakel (127).

Kort na het Ancien Regime merken we te Nederbrakel, als gevolg van de Franse bezetting, een zekere dualiteit in de taal van de documenten (128). Tijdens het Franse bewind, en nog een zeldzame keer in latere jaren (in 1815 en in 1830) wordt gebruik gemaakt van het Frans voor de briefwisseling met hoog geplaatste personen of instellingen. Hierom mag men natuurlijk niet gewagen van verfransing van de gemeente. Volgende documenten getuigen van deze onnatuurlijke toestand :

— Een inwoner van Nederbrakel, Livinus Bousaer, richt, kort na de aanvang van de Franse bezitting, een in het Nederlands opgestelde protestbrief aan het gemeentebestuur (129) ; in 1801 echter schrijft P.F. Dhont, meier van de gemeente, in het Frans naar de prefect van het departement (130).

— In 1815 vraagt het gemeentebestuur in een Frans document om het kerkhof te mogen verleggen (131) ; ook in 1820 schrijft het gemeen-

---

vermaningen) i.v.m. verpachting van goederen te Nederbrakel van 1528, 1595, 1607, 1611, 1687, 1688, 1736, 1742, 1743, zijn in het Nederlands (G. De Vos, *Inventaris der Handvesten van «Onser Liever Vrouwen Gasthuys»*, pp. 108-9, 164, 189 en 195). Naar J. Van Twembeke ons nog mededeelde zouden de denombrementen van Nederbrakel, bestemd voor het leenhof van Aalst van 1400 tot 1773 in het Nederlands zijn. F. D'Hoop, *La Flandre orientale et ses anciennes archives*, p. 149, vermeldt voor Nederbrakel het bestaan van een «meetingboek» en een «quoteboek» van het einde van de 18e eeuw.

(123) J. Van Twembeke, art. cit., p. 112-14. — De auteur heeft ons bevestigd dat de denombrementen van Opbrakel. bestemd voor het leenhof van Eine van 1600-1746 ook in het Nederlands zijn.

(124) J. de Brouwer, *Pachthoeven in het Land van Aalst volgens de Penningkohieren*, p. 249-50, en *De Molens in het Land van Aalst omstreeks 1575*, p. 20, alsook J. Vandeputte, *De molens der Vlaamse Ardennen* in *De Ronsenaar* van 28.8.1960.

(125) Th. Brakels, op. cit., pp. 59, 60, 62.

(126) Th. Brakels, op. cit., pp. 71, 222.

(127) Th. Brakels, op. cit., p. 222-3. — Het Middeleeuws geslacht «van Brakel» was eveneens Vlaamssprekend : dit kunnen we afleiden uit de taal van bepaalde documenten i.v.m. deze familie (V. Gaublomme, *Familienamen uit de charters der Kartuize van St.-Martens-Lierde*, in *Het Land van Aalst*, I, 1949, p. 114) en uit het testament van Bernard van Brakel van 1356 waarvan enkel de aanhef in het Latijn en de rest in het Nederlands is (V. Gaublomme, *Twee testamenten van Bernard van Brakel* [1346 en 1356], p. 179-84).

(128) M.b.t. Opbrakel zijn er voor deze periode geen uitgegeven documenten voorhanden.

(129) Th. Brakels, op. cit., p. 77-79.

(130) Th. Brakels, op. cit., p. 83-84.

(131) Th. Brakels, op. cit., p. 86-87. — We hebben niet kunnen uitmaken tot wie deze vraag was gericht.

tebestuur een Franse brief naar de gedeputeerde staten van Oost-Vlaanderen (132).

— Alle andere documenten uit de Hollandse tijd zijn in het Nederlands, niet alleen deze die betrekking hebben op interne Brakelse zaken, zoals de beraadslagingen van de gemeenteraad (133), een schrijven van de burgemeester en schepenen aan de gemeenteraadsleden (1823) (114), een beraadslaging van het kerkbestuur (1829) (135) en twee brieven van onderwijzer Dubois aan burgemeester Dhont en omgekeerd (1829) (136), maar ook de correspondentie van de burgemeester van Nederbrakel met de districtscommissaris (137). Hieruit kunnen we dus concluderen dat Nederbrakel (en ook Opbrakel) bij de Nederlandssprekende gewesten gerekend werd, een besluit dat wel niemand zal verbazen.

— In 1830 openbaart zich opnieuw een dualiteit in de documenten : Een proclamatie van de burgemeester van Nederbrakel aan de inwoners is in het Nederlands, maar een brief van dezelfde burgemeester aan de districtscommissaris is in het Frans (138). Het volgend jaar echter is een brief, opnieuw aan de districtscommissaris gericht, in het Nederlands (139).

— Na 1830 is Nederbrakel een zuiver Vlaamse gemeente gebleven; hiervan getuigen de talrijke uittreksels uit de registers van beraadslagingen van het gemeentebestuur (140), het lied van «Jennie», dat in de vlastijd gezongen werd (141), het verzoekschrift van de inwoners van de wijken Valkenberg en Hoogkouter, dat in 1835 naar de bisschop van Gent werd gestuurd (142), alsook de taal van openbare verkopingen in 1837, 1840 en 1848 (143).

De twee kloosterorden ten slotte van Opbrakel en Nederbrakel zijn, voor zover we uit de documenten kunnen afleiden, eveneens steeds Vlaams gebleven : Een paar brieven van 1833-34 van de moeder-overste van het klooster van Opbrakel aan pastoor Blondeel van dezelfde parochie zijn althans in het Nederlands geschreven (144) en wat het klooster

(132) Th. Brakels, op. cit., p. 278.

(133) Th. Brakels, op. cit., p. 279, en M. De Meulemeester. *De Zusters van het H. Hart van Maria van Nederbrakel*, p. 26.

(134) Th. Brakels, op. cit., p. 91.

(135) Th. Brakels, op. cit., p. 239-40, voetnoot 1.

(136) M. De Meulemeester, op. cit., p. 157-60.

(137) M. De Meulemeester, op cit., pp. 27, 149-53, 162-63.

(138) Th. Brakels, op. cit., p. 94.

(139) Th. Brakels, op. cit., p. 95.

(140) Th. Brakels, op. cit., pp. 280-81 (1834), 97 (1838), 281-82 (1840), 283 (1844), en M. De Meulemeester, op. cit., pp. 45 (1835), 46 (1836), 50 (1842), 79-80 (1844) en 112-13 (1879-97).

(141) Th. Brakels, op. cit., p. 90-91.

(142) Th. Brakels, op. cit., p. 246-47.

(143) Deze laatste gegevens komen uit een studie van J. Vandeputte, *De molens der Vlaamse Ardennen* in *De Ronsenaar* van 4 en 11 sept. 1960.

(144) Th. Brakels, op. cit., p. 225-28.

van Nederbrakel betreft is de benaming van de orde in het Nederlands, zijn de statuten in het Nederlands opgesteld (145) en noteren we nog een Nederlandse brief van 1841 aan de koning (145) en van 1847 aan de bisschop gericht (147); ook de bisschop schrijft in 1879 in het Nederlands naar de overste van het klooster (148).

PERSOONSNAMEN

Het overzicht van de persoonsnamen van Opbrakel en Nederbrakel beperkt zich in hoofdzaak tot twee groepen namen. Tot de eerste reeks behoren een aantal familienamen uit de late Middeleeuwen die we gehaald hebben uit een reeks afleveringen van V. Gaublomme, verschenen in *Het Land van Aalst* onder de titel *Familienamen uit de charters der kartuize van St.-Martens-Lierde* (149), alsook uit het *Buitenpoortersboek van Geraardsbergen van 1396*. Daartegenover hebben we dan nog voor Nederbrakel een groep namen van 1654 en voor beide gemeenten, naast de tabellen van de «familles-souches» van Jacquart, enkele lijsten van voorname personen, geestelijken en wereldlijken, uit de laatste drie, vier eeuwen.

Uit de oudste groep noteren we voor Opbrakel achtereenvolgens verscheidene leden van het geslacht «van Brakel» (1346-62) (150), willems duemkins (1318) (151), Walteri dicti Gruiters (1346) (152), Oliviere van hembyse (1441) (153), stevens smeyers (1346, 1356) (154), de neve (1346), boudens sneven (1356), johannes peerins (1346), Jans Tsassen (1356), jan riebeex (1441) (155), stevin boxorens, gillis van Impe, Jan riebeke, jan smonts, gillis de voet (1426) (156). Zonder uitzondering zijn al deze namen Vlaams.

---

(145) M. De Meulemeester, op. cit.. pp. 36-37, 43, 44, 71.

(146) M. De Meulemeester, op. cit., p. 66-7. — Het antwoord van de koning is evenwel in het Frans (id., p. 163-64).

(147) M. De Meulemeester, op. cit., p. 69.

(148) M. De Meulemeester, op. cit., p. 101-2.

(149) In deze publikatie kunnen we evenenes twee delen onderscheiden : een eerste deel bevat namen, in alfabetische orde gerangschikt, uit losse charters van verschillende datum, terwijl de namen van de tweede groep alle uit een pacht- en renterol van 1426 komen.

(150) V. Gaublomme, *Familienamen uit de charters der kartuize van St.-Martens-Lierde*, in *Het Land van Aalst*, I, p. 114. — Voor de verscheidene leden van deze familie, zie Th. Brakels, op. cit., p. 263-66, en J. Van Twembeke, art. cit., p. 97-100.

(151) V. Gaublomme, art. cit., I, p. 141-48.

(152) V. Gaublomme, art. cit., I, p. 165-71.

(153) V. Gaublomme, art. cit., I, p. 165-71.

(154) V. Gaublomme, art. cit., II, p. 44-48.

(155) V. Gaublomme, art. cit., II, p. 90-94.

(156) V. Gaublomme, art. cit., III, pp. 40-44, 119-25, 214-24. — De in de penningkohieren van 1571 vermelde pachters van de 5 grote pachthoeven te Opbrakel hebben allen een Vlaamse naam (J. de Brouwer, *Pachthoeven in het Land van Aalst volgens de Penningkohieren*, p. 249-50).

I.v.m. Nederbrakel vinden we in dezelfde bron de namen Godewert van den Berghe, baljuw van Ronse en Nederbrakel in 1347 (157), Robbin de Clerc, meier van Nederbrakel in 1347, Jan de Clerc, leenman in 1347 (158), Heynric van den ghuchte, leenman (1347), claus van den guchte, leenman (1347), Jan Hasevelt, leenman (1347), jan de hont, leenman (1347) (159), gillis tkint, van der muelen, leenman (1347) (160), Nicholao, dicto de Okerbeke (1346) (161), rogier scietkatten (1417), sigero dicto waghenare (1346) (162), jan van den bachoute, jan van der borch, gillis cabbernaul, joos calfel, griet d'Hondt, rudge en raesse Scietkatte, griele smonkenen, jan de Taeye, steven, buysteel en pieter de Vleeschouwer en Symoen de wees (1426) (163). Ook voor Nederbrakel is geen Franse invloed te bespeuren in de persoonsnamen.

Het Vlaamse karakter van de twee gemeenten komt nogmaals tot uiting bij de buitenpoorters van Geraardsbergen van 1396, waar we voor Opbrakel en Nederbrakel respectievelijk 22 en 17 Vlaamse persoonsnamen aantreffen (164).

Uit een belangrijk aantal namen, voorkomend in een verhef van lenen door «Jor Antonius van Cauteren heere van neerbracle» weten we, dat, in 1654, deze gemeente nog praktisch zuiver Vlaams was. Van de 67 persoonsnamen immers zijn er hoogstens een achttal Franse (alegonde en marie caroline colins, adriaan de couvereur, joncker francoys de brabuysse, lowis mahieu, pieter troncoy, jacques pernes, adriaan marroye, «den raerdtsheere gommecourt» (!) (165).

In latere eeuwen zijn beide gemeenten, vooral Opbrakel, niet meer zo zuiver Vlaams gebleven, alhoewel we niet van een verfransing kunnen spreken. Dit blijkt duidelijk uit de «familles-souches» van Opbrakel en Nederbrakel uit de 17e-18e eeuw van de hand van Jacquart, waar we tevens vaststellen dat eerstgenoemde gemeente een groter percentage Franse familienamen telt : voor Opbrakel immers zijn er op 73 namen 18 Franse, terwijl we voor Nederbrakel amper 13 Franse namen tellen op 118 (166).

De heer van het Hof ten Bossche wordt soms door edellieden uit de streek seigneur de Courtaubois genoemd of seigneur de ter bossche of seigneur de la Bossche (167). Voor de 17e eeuw vonden we echter in het werk van Th. Brakels vier los van elkaar staande namen van Opbra-

(157) V. Gaublomme, art. cit., I, p. 109-15.
(158) V. Gaublomme, art. cit., I, p. 141-48.
(159) V. Gaublomme, art. cit., I, p. 165-71.
(160) V. Gaublomme, art. cit., II, p. 44-48.
(161) V. Gaublomme, art. cit., II, p. 90-94.
(162) V. Gaublomme, art. cit., II, p. 120-27.
(163) V. Gaublomme, art. cit., III, pp. 40-44, 119-25, 214-24.
(164) J. de Brouwer, *Buitenpoortersboek van Geraardsbergen van 1396*, p. 45. — Noteren we echter voor Opbrakel een zekere «Mer Jan van Beaulieu» en voor Nederbrakel : Lijsbet Henegous en Willem van Henegouwe alsook «Gillis Pilate Eversbeke manet» en Heinric Pilate.
(165) J. Van Twembeke, art. cit., p. 114-18.
(166) J. Jacquart, *Les «familles-souches» d'Opbrakel (ardt. d'Oudenaarde) aux 17e et 18e siècles* (getypt) en *Les «familles-souches» de Nederbrakel (ardt. d' Oudenaarde) aux 17e et 18e siècles* (getypt).
(167) Th. Brakels, op. cit., p. 61.

kelaars die alle Vlaams zijn : Pieter Hoelman (1654), Joannes Brootcoren (1691), Adrianus van Assche (1689), Joannes Van Bossche (1690) (168). Van de 7 pastoors die in de 17e-18e eeuw te Opbrakel verbleven, dragen er 4 een Franse naam : Adriaan Fontaine (1630), Antonius De la Fontaine (1653-1710), Joannes Toussaint de Fraisnes (1710-14) en Thomas Perlo of Perleau (1714-56) (169). In de 19e-20e eeuw is het percentage Franse namen van pastoors weer gedaald tot 3 op 14 : C.E. Roman (1834-41), Augustinus Ragé van Leupegem (1899-1907) en Frans-Louis De l'Arbre (1934) (170).

Van de 11 onderwijzers van 1854 tot 1940 dragen er 6 een Franse naam, nl. Emiel (2x), Remi en Lietbert Dupont (1877-1940), Georges De Moy (1919-20) en Jan Baptist Bourdeaud'huy (1920-21) (171). Op de 11 burgemeesters vanaf 1808 hebben er 3 een Franse naam, nl. Jan Bapt. Camberlyn d'Amougies (1808-22), Leo Fivez (1893-1911) en Jan Baptist Leleu (1912-19) (172). Onder de 9 namen van gemeentesecretarissen (vanaf 1827) noteren we 2 Franse namen, Petrus Fivez (1892) en Oscar Jourquin (1935) (173). De 8 gemeenteontvangers van 1808 tot 1894 hebben alle een Vlaamse naam (174).

Van de 10 tijdens W.O. I gesneuvelde Opbrakelse soldaten hebben er 4 een Franse naam (Cletus Blondelle, Louis Thumelaine, Petrus Labiau en Petrus Dusong) en van de 6 overleden gedwongen werkers tijdens dezelfde oorlog, draagt er één een Franse naam (Edmond Rousseau) (175).

Het klooster van Opbrakel, tenslotte, is, ook wat de namen betreft, zuiver Vlaams gebleven : Van de 7 algemene oversten vanaf 1823 draagt er slechts 1 een Franse naam (Paulina Regina Landrieu, 1871-83), terwijl de namen van de 6 algemene geestelijke bestuurders alle Vlaams zijn (176).

Te Nederbrakel schijnen er in deze laatste eeuwen minder Franse namen voor te komen dan te Opbrakel. Van de 19 pastoors tijdens het Ancien Regime dragen er 3 een Franse naam, nl. de reeds genoemde pastoors van Opbrakel De la Fontaine (1700) en Perleau (1723), die tevens deservitor waren te Nederbrakel, en Adrianus François (1757) (177). Na

(168) Th. Brakels, op. cit., pp. 59, 67, 71.

(169) Th. Brakels, op. cit., p. 229. — J. de Brouwer noteert in zijn *Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig Leven* volgende namen van pastoors van voor 1630 : de Gheetere (1565-89), de Gheetere (1589-1610), Faignart (1611-14) en Fonteyne (1617-26) (p. 299).

(170) Th. Brakels, op. cit., p. 229-32.

(171) Th. Brakels, op. cit., p. 296.

(172) Th. Brakels, op. cit., p. 316.

(173) Th. Brakels, op. cit., p. 317.

(174) Th. Brakels, op. cit., p. 317.

(175) Th. Brakels, op. cit., p. 137-38.

(176) Th. Brakels, op. cit., p. 295-96.

(177) Th. Brakels, op. cit., p. 251-53. — De eerste pastoor die de auteur vermeld vindt is Pieter de Mil in 1461. Voor 1600 moeten hier, volgens dezelfde auteur, pastoor geweest zijn o.a. Christoffel Spitaels en Ludovicus De Keyteler. J. de Brouwer, op zijn beurt, citeert in zijn hoger vernoemde *Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig Leven,* p. 298, als oudst bekende pastoors : Jan Vos (b. 15e e.), Pieter de Mil of de Nul (1461,1474), Christofoor Spitaels (1553-1604) en Anthonius Faignart (1605-1624) die eveneens in Opbrakel deservitor was.

1802 dragen de 9 pastoors die in Nederbrakel hebben verbleven allen een Vlaamse naam, behalve Fidelis Puissant (1881-95) (178). Op de 41 onderpastoors van 1723 tot 1950 hebben er 4 een Franse naam : Adrianus François (1748), August De Latte (1888-1890), Emiel Ghislain Nicolas van Geraardsbergen (1922) en Gerard Blaton van Hundelgem (1827) (179). Dat er op de 12 kosters van 1622 tot 1917 zeven een Franse naam dragen is een toeval omdat dit ambt erfelijk is gebleven in de familie Lison (2x) en in de familie De Hovre (5x) (180).

Onder de 34 namen van onderwijzers en onderwijzeressen vanaf 1687 noteren we 7 Franse namen, nl. Joseph Lison (2x, 1738-56), Joseph Dubois (1828), Simoen Wattez (1832), Jan Baptist Viville (1833), Floride Michel (1879) en Leonie Thumelaire (1879) (181). Onder de 23 baljuws, meiers en burgemeesters vanaf 1628, dragen er slechts 4 een niet zuiver Vlaamse naam, nl. Judocus Bourgoigne (hoofdbaljuw in 1628), Jan Foucaert (meier in 1702), Bernaeyge Louis (burgemeester van 1856 tot 1863) en François Risselin (burgemeester van 1864 tot 1866) (182). Van de 5 namen van gemeentesecretarissen van 1630 tot 1765 zijn de twee laatste Frans (Lison, 1722, en Sanglier, 1765), terwijl er onder de 6 van 1823 tot heden geen enkele Franse voorkomt (183). De 8 gemeenteontvangers van 1808 tot 1951 hebben allen een Vlaamse naam (184).

De 14 vrijwilligers die zich in 1830 aanboden voor het nationaal leger, dragen allen, behalve François Risselin, een Vlaamse naam (185). In 1831 legden 36 inwoners van Nederbrakel de eed van trouw af aan het nieuwe landsbestuur; onder hen waren er hoogstens twee met een Franse naam (Louis Bernaeyge en Frans Lancelle) (186). Van de 24 tijdens W.O. I gesneuvelde soldaten hebben er 5 een Franse naam (Eugène Baguet, Jan-Baptiste Vion, geboren te Couillet in Henegouwen, Jozef De Couvreur, Remi De Frène en Eugène Carlier), terwijl er onder de 21 overleden gedwongen werkers 2 met een Franse naam voorkomen (Guillaume Foubert en J.B. Lafort) (187). De 10 slachtoffers van W.O. II hebben allen een Vlaamse naam (188).

Hier volgen volledigheidshalve nog een paar minder belangrijke namen uit de 19e-20e eeuw.

— De 12 vrederechters vanaf 1799, allen met een Vlaamse naam (190).

(178) Th. Brakels, op. cit., p. 253-55.
(179) Th. Brakels, op. cit.. p. 257-58.
(180) Th. Brakels, op. cit., p. 259.
(181) Th. Brakels, op. cit., p. 277-84.
(182) Th. Brakels, op. cit., p. 314.
(183) Th. Brakels, op. cit., p. 315.
(184) Th. Brakels, op. cit., p. 315-16.
(185) Th. Brakels, op. cit., p. 95.
(186) Th. Brakels, op. cit., p. 95-96.
(187) Th. Brakels, op. cit., p. 135-37.
(188) Th. Brakels, op. cit., p. 213-14.
(190) Th. Brakels, op. cit., p. 311-12. — Een onder hen, Jozef Napoleon Ronsse, schreef zelfs Vlaamse verhalen, o.a. Arnold van Schorisse en Kapitein Blommaert of De Bosgeuzen te Oudenaarde.

— De 8 greffiers van het vredegerecht, onder dewelke Louis Ducatillon (1880-1905) en Joseph Delcoigne (1910-1947) (191).

— De 19 notarissen vanaf 1796, onder dewelke Jan Baptist Dujardin (1855-89) (192).

— De namen van 4 politiecommissarissen vanaf 1899, alle Vlaamse (193).

Het klooster van Nederbrakel tenslotte heeft ook geen verfransing ondergaan want de 5 algemene oversten zijn van Vlaamse afkomst evenals de 9 algemene geestelijke bestuurders (194). M. De Meulemeester vermeldt in zijn studie over *De Zusters van het H. Hart van Maria* slechts één persoon van Waalse afkomst, nl. Françoise Le Lièvre die in 1834 non werd in dit klooster (195).

---

(191) Th. Brakels, op. cit., p. 312.

(192) Th. Brakels, op. cit., p. 312-13.

(193) Th. Brakels, op. cit., p. 316. — De namen van een 30-tal molenaars uit Nederbrakel uit de laatste eeuw zijn praktisch alle zuiver Vlaams (J. Vandeputte, *De molens der Vlaamse Ardennen*).

(194) Th. Brakels, op. cit., p. 291-92. — Een der algemene oversten (Judith Merchie, 1905-24) alsook een der geestelijke bestuurders (Joseph Carlé, 1923-24) hebben wel een Franse naam. maar zijn niettemin eveneens afkomstig van een Vlaamse gemeente (Schorisse en Meldert).

(195) M. De Meulemeester, op. cit., pp. 20, 22, 34, 40, 41.

DEEL II

Evolutie van het taalgebruik in de loop der laatste honderd jaar

Opbrakel

A. TAALTOESTANDEN IN DE 19e - 20e EEUW

Volgens E. Blancquaert en H. Vangassen, *Dialect-Atlas van Zuid-Oost-Vlaanderen* (1930), p. 375 : Er wordt geen Frans gesproken.

VOLGENS DE OFFICIELE TELLINGEN

		EENTALIGEN					MEERTALIGEN			Spreken uitsluitend of meest			
Jaar	*Bevolking*	*Frans*	*%*	*Nederl.*	*%*	*Totaal*	*Meest Frans*	*Meest Nederl.*	*Totaal*	*Frans*	*%*	*Nederl.*	*%*
1846	1.981	25	1,2	1.956	98,7	1.981	—	—	—	—	—	—	—
1866	1.780	0	0	1.786	100	1.786	—	—	8	—	—	—	—
1880	1.812	0	0	1.744	100	1.744	—	—	9	—	—	—	—
1890	1.811	6	0,3	1.704	99,6	1.710	—	—	104	—	—	—	—
1900	1.893	0	0	1.692	100	1.692	—	—	124	—	—	—	—
1910	2.020	3	—	1.787	—	1.790	14	130	144	17	0,8	1.917	94,9
1920	1.853	2	—	1.608	—	1.610	0	187	187	2	0,1	1.795	96,8
1930	1.775	5	—	1.267	—	1.272	4	423	427	9	0,5	1.690	95,2
1947	1.714	7	—	1.350	—	1.357	1	309	310	8	0,4	1.659	96,7

B. DE HUIDIGE STAND VAN ZAKEN

I. HET TAALGEBRUIK VAN DE BEVOLKING, INGEDEELD PER STRAAT

Straatnaam	*Aantal families*	*Aantal inwoners*	*Nota's over families waarvan ten minste één lid van Franssprekende oorsprong is*
Boekauter	33	121	
Bosstraat	45	129	
Dorp	74	217	— Een Waalse weduwnaar (van een Vlaamse vrouw) : Spreekt zeer gebroken Vlaams.
Draaikonk	4	14	
Einestraat	10	36	— Een Vlaming + een Française + 2 kinderen (Franse school) die min of meer tweetalig zijn : Thuis wordt Frans gesproken. — Een Vlaming + een Walin (van Vl. vader, die vrij goed Vlaams spreekt) + 1 tweetalig kind (Franse school) : Thuis Vlaams.
Gehuchte	38	124	— Een Vlaming + een Walin + 1 klein kind (hoogstwaarschijnlijk zal het naar een Franse school gaan) ; de familie is veel in Wallonië. Onder elkaar wordt Frans gesproken.
Hellehoek	3	9	
Hoeksken	13	32	
[Hospitaal]		17	
Hutte (1)	7	27	
Kimpestraat	19	79	
[Klooster]		57	
Leinstraat	56	168	
Maaistraat	6	32	
Molenstraat	10	19	
Pullenberg	6	26	
Ribeke	15	60	— Een Vlaming + een Walin (die geen moeite doet om Vlaams te leren) + 2 Vlaamssprekende kinderen (Vl. school) : Thuis Frans. — Een Vlaming + een Française (die vrij goed Vlaams spreekt) + 3 Vlaamssprekende kinderen (Vlaamse school) : Thuis Vlaams.
Ronsestraat	19	67	
Roowater	3	9	
Steenweg op Ronse	76	268	
Verrebeke	22	51	
Wolfskerke	7	24	
Zwalmstraat	17	58	

(196) Deze straat Hutte werd in 1963 van Vloesberg afgescheiden en bij Opbrakel gevoegd.

SAMENVATTING

Op 1644 inwoners telt Opbrakel maar 6 taalkundig gemengde families waarvan in 3 gevallen de kinderen vervlaamst worden; slechts in 3 families wordt meestal Frans gesproken.

II. GESCHREVEN EN GESPROKEN TAAL
(burgerlijke gegevens)

A. IN DIENSTEN ONDERWORPEN AAN DE TAALWETGEVING

Volgens het officieel statuut is Opbrakel een eentalig Vlaamse gemeente.

GEMEENTEHUIS

Alles Nederlandstalig. De secretaris en de bediende van de burgerlijke stand kennen Frans. Daar er in de gemeente een kliniek met materniteit is, waar ook patiënten uit de Waalse omgeving komen, moeten zij regelmatig Frans spreken.

POLITIE

De veldwachter kent geen Frans en heeft het ook niet nodig voor de gemeente.

SCHOLEN

Vlaams. Veel kinderen echter van de Bosstraat, Einestraat en Hoeksken gaan eerst naar de kleuterschool van Flobecq-Bois (kortere afstand dan naar Opbrakel) en later naar de R.M.S. van Vloesberg (de schoolbus komt langs Flobecq-Bois).

B. OP STRAAT EN THUIS

UITHANGBORDEN

Alle Nederlandstalig (behalve één).

DAG- EN WEEKBLADEN

Hoogstens een paar Franse.

GESPROKEN TAAL OP STRAAT

Men hoort er enkel Vlaams.

TELEFOONBOEK

Zone Ronse. Er zijn 73 Vlaamse telefoonadressen, 2 Franse en 6 waaruit we m.b.t. de taal niets kunnen afleiden.

VISITEKAARTJES

Ze zullen wel alle in het Nederlands zijn.

III. KERKELIJKE GEGEVENS

PREDIKING

Enkel in het Nederlands.

SCHRIFTELIJKE MEDEDELINGEN

Eentalig Nederlands.

BIECHTEN

Franse biechten zijn uitzonderingen; alleen van een paar Walen en enkelen die in Vloesberg school gelopen hebben.

DOODSBRIEVEN - PRENTJES

Uitsluitend Nederlandstalig. De door ons geraadlpeegde personen herinneren zich geen Franse.

BEGRAFENIS - HUWELIJK

Altijd in het Nederlands.

HUISBEZOEK

De pastoor kent Frans en hij spreekt het enkel met de zeldzame Walen.

KERKHOF

Alle grafschriften zijn Nederlandstalig. Op één graf nochtans lazen we : «Le personnel du siège de Tertre à leur camarade».

ALGEMEEN BESLUIT

Opbrakel is een zuiver Vlaamse gemeente; de verfransende invloed die de kinderen ondergaan in Flobecq-Bois en Vloesberg blijft praktisch beperkt tot de schooljaren, zodat ook zij in feite zuiver Vlamingen blijven.

Nederbrakel

A. TAALTOESTANDEN IN DE 19e - 20e EEUW

Volgens E. Blancquaert en H. Vangassen, *Dialect-Atlas van Zuid-Oost-Vlaanderen* (1930), p. 370 : Een paar dozijn mensen spreken dikwijls Frans en Vlaams door mekaar.

VOLGENS DE OFFICIELE TELLINGEN

		EENTALIGEN					MEERTALIGEN			Spreken uitsluitend of meest			
Jaar	*Bevolking*	*Frans*	*%*	*Nederl.*	*%*	*Totaal*	*Meest Frans*	*Meest Nederl.*	*Totaal*	*Frans*	*%*	*Nederl.*	*%*
1846	3.833	9	0,2	3.824	99,7	3.833	—	—	—	—	—	—	—
1866	3.513	2	0	3.298	99,9	3.300	—	—	296	—	—	—	—
1880	3.872	0	0	3.318	100	3.318	—	—	370	—	—	—	—
1890	4.148	26	0,7	3.837	99,2	3.863	—	—	279	—	—	—	—
1900	4.703	11	0,2	4.050	99,7	4.061	—	—	387	—	—	—	—
1910	5.300	19	—	4.207	—	4.226	40	788	828	59	1,1	4.935	95,0
1920	5.084	32	—	4.347	—	4.379	31	463	494	63	1,0	4.810	94,2
1930	5.334	17	—	4.468	—	4.485	26	611	637	43	0,8	5.079	95,2
1947	5.901	29	—	4.044	—	4.073	43	1.565	1.608	72	1,2	5.609	95,0

B. DE HUIDIGE STAND VAN ZAKEN

I. HET TAALGEBRUIK VAN DE BEVOLKING, INGEDEELD PER STRAAT

Straatnaam	*Aantal huizen*	*Nota's over families waarvan ten minste één lid van Fransprekende oorsprong is*
Brusselsestraat	65	— Een Italiaan + een Vlaamse vrouw (kinderen - nu getrouwd - spraken Nederlands) : Frans onder elkaar. — Twee Fransprekende Vlamingen (franskiljons) + 2 dochters in Vlaamse en Franse scholen (o.a. in Brussel) + 1 Waalse schoonzoon : Spreken Frans.
Catsynenhoek	18	
Dr. De Drijverestraat	31	
Driehoekstraat	116	— Een Fransman (kan nog niet goed Vlaams spreken) + Vlaamse vrouw; kinderen (in het Nederlands opgevoed) zijn getrouwd : Frans thuis.
Dries-ten-Broeke	36	— Een Vlaming + een Française (verstaat Nederlands) + 2 kinderen (Vlaamse school) : Spreken Vlaams.
Gauwstraat	25	
Haeyershoek	55	
Herreweg	76	
Hoogstraat	21	
Jagerstraat	38	
Kasteelstraat	85	— Een Italiaan + een Vlaamse vrouw + 2 dochters (Nederlands onderricht) die Vlaams spreken. — Twee Vlamingen + 3 kinderen (in Ronse in Franse afdeling) die ook Vlaams kennen. Thuis de twee talen.
Kerkhofstraat	49	
Kleiberg	20	
Kleistraat	5	
Kokerberg	30	
Kruisstraat	70	
Lindestraat	67	
Markt	25	
Meerbeekstraat	56	— Een Vlaming + een Walin + 2 kinderen (Vlaamse school) : Frans thuis.
Molenhoek	41	
Moriaan	36	
Neerstraat	73	
Olifantstraat	16	
Oorlogestraat	19	
Opbrakelstraat	26	

Oude Blekerij	9	
Serpentenstraat	23	
Stationsplein	13	
Stationsstraat	67	— Een Franssprekende weduwe (afkomstig van Ronse) + 3 kinderen (te Ronse in Franse school geweest): Frans thuis.
		— Een Waal (die geen Nederlands wil leren) + een Vlaamse vrouw + 1 kind (Vlaamse school) : Frans thuis.
Steenweg op Geraardsbergen	33	
Steenweg op Ronse	45	— Een Vlaming (van Ronse) + een Walin + 3 kinderen (Vlaamse school) : Thuis Vlaams (met de moeder Frans).
Stockstraat	18	
Ten Bossestraat	64	
Twaalfbunderstraat	30	
Valkenberg	154	
Vijverdaalstraat	34	
Warandestraat	116	
Watermolenstraat	57	
Wielendaalstraat	49	
Wijnstraat	4	
IJzerenwegstraat	29	— Een Vlaming + een Française (verstaat Vlaams) + 3 kinderen (Nederlandstalige school) : Thuis Frans, vooral met de moeder.
		— Een Waal + een Vlaamse vrouw + 4 kinderen (op Nederlandstalige school geweest) die Nederlands kennen : Thuis de twee talen.

SAMENVATTING

Op 1844 huizen zijn er maar een paar bewoond door een franskiljonse familie, terwijl een 8-tal taalkundig gemengde huisgezinnen grotendeels vervlaamst zijn.

II. GESCHREVEN EN GESPROKEN TAAL

(burgerlijke gegevens)

A. IN DIENSTEN ONDERWORPEN AAN DE TAALWETGEVING

Volgens het officiële statuut is Nederbrakel een eentalig Vlaamse gemeente.

GEMEENTEHUIS

Alles Nederlandstalig. De secretaris kent Frans, maar weigert het te spreken. Ook de andere bedienden zullen geen Frans spreken, behalve die van de burgerlijke stand.

STRAATNAAMBORDEN

Enkel in het Nederlands.

SCHOLEN

Nederlandstalig; een aantal kinderen uit de burgerij gaan nog naar Franse scholen.

B. OP STRAAT EN THUIS

UITHANGBORDEN

Enkel in het Nederlands, behalve twee overblijfsels (Café du Centre, dat nog nauwelijks leesbaar is, en Café de la Pomme d'Or, dat nu tweetalig is).

DAG- EN WEEKBLADEN

Er zouden nog wel enkele (maar zeer weinig) Franse dagbladen getrokken worden bij Franstaligen, burgerij en intellectuelen, die naast hun Vlaamse, ook een Franse krant willen lezen.

GESPROKEN TAAL OP STRAAT

Enkel Vlaams.

TELEFOONBOEK

Zone Ronse. Er zijn 384 Nederlandse telefoonadressen, 1 Frans, 1 tweetalig en 30 waaruit we m.b.t. de taal niets kunnen afleiden.

VISITEKAARTJES

Onze zegslieden hebben nog geen Franse gezien, maar veronderstellen dat bepaalde leden uit de burgerij (hoogstens een vijftal) naast Nederlandse ook Franse visitekaartjes zullen hebben.

III. KERKELIJKE GEGEVENS

PREDIKING

Alleen in het Nederlands.

SCHRIFTELIJKE MEDEDELINGEN

Alleen in het Nederlands.

DOODSBRIEVEN - BIECHTEN - BEGRAFENISSEN

Geen enkele Franse doodsbrief noch doodsprentje.

Er zijn 3 % Franse biechten van oudere dames die nog in een Frans pensionaat hebben gestudeerd (geen jeugd) en ook van mensen die niet in Nederbrakel wonen.

Geen Franse begrafenissen noch huwelijksmissen.

HUISBEZOEK

De lokale geestelijkheid moet maar zeer uitzonderlijk Frans spreken, praktisch uitsluitend met de Waalse ingewekenen.

KERKHOF

Slechts op een tiental grote familiekelders komen Franse opschriften voor, die alle, op twee na, reeds zeer oud schijnen. Ook vonden we een vijftal graven met een Franstalig aandenken.

ALGEMEEN BESLUIT

Nederbrakel is een zuiver Vlaamse gemeente waar niet in het minst de nabijheid van de taalgrens waar te nemen is, noch in het taalgebruik noch in de samenstelling der huisgezinnen.

S. DE LANGE.

OPSTAND TEGEN DE POLITIE

15.2.1731.

Jan de Ro, zoon van Jan, oud o. 32 jaar, geboren en wonend te Nieuwenhove, verzette zich op 4 november 1728 tegen Adriaen van Damme, meier van Waarbeke en Nieuwenhove, die samen met 2 officieren, Adriaen van Wichelen en Gillis de Haeck, twee koeien, een paard en een veulen kwam opvorderen, ingevolge een aanslag door Michiel van Opbroeck, ontvanger van de zettingen. Die paarden werden gestald op het hof van Gillis de Lathere, herbergier te Waarbeke, om er publiek verkocht te worden. Gezien er geen kopers verschenen, besloot de meier de dieren te laten overbrengen naar Geraardsbergen, waartegen Jan de Ro verklaarde zich te zullen verzetten, «segghende dat hij lijf en ziele aende duijvel gaeft», indien hij zulks liet gebeuren, waarop hij dreigend zijn geweer laadde. Wanneer men de dieren ging uit de stal halen, dreigde hij «onder vloucken ende sweiren» het eerste dier dat buiten kwam neer te schieten. De meier gebood Jan de Ro in naam van de wet zijn geweer neer te leggen, maar deze weigerde, vocht tegen de meier die hem wou dwingen en zijn hond beet de officier Adriaen van Wichelen, die de meier ter hulp snelde, in zijn linker been. De andere officier, Gillis de Haeck, werd met vuistslagen op het hoofd bewerkt. Ook de meier, die ter aarde was geworpen, werd eveneens door zijn hond gebeten in zijn been. Gans de wet ging op de vlucht ! De meier werd evenwel nog met tal van kolfslagen van het geweer bedacht, zodat hij veel bloed verloor uit een hoofdwonde. De woeste de Ro werd ontwapend door de bazin van de herberg ! Zowel de meier als van Wichelen waren ten gevolge van hun verwondingen verscheidene weken onder doktershanden en werkonbekwaam.

Deze opstand kost aan Jan de Ro een bloedige geseling op het schavot van het Gravenkasteel te Gent en de verbanning uit het rijk van zijne majesteit voor 20 jaar + proceskosten. blz. 60 r° - 61 v°.

(RA. Gent : fonds Raad van Vlaanderen, Register van Criminele Sentencien, nr. 8596).

J.d.B.

De "statuten van levene„ van het begijnhof te Geraardsbergen (1414)

Over de geschiedenis van het Sint-Margrietebegijnhof te Geraardsbergen vanaf het ontstaan ervan tot bij het begin van de achttiende eeuw, is slechts weinig met zekerheid bekend. In zijn inventaris van het bewaarde archief van deze instelling, vermeldt G. De Vos slechts enkele stukken die uit de middeleeuwen dateren. Het oudste is een akte van november 1247 waarbij een zekere Stephania Erna tot zaligheid van haar ziel en met goedkeuring van haar echtgenoot, de helft van haar onroerende goederen aan het begijnhof afstaat (1). Uit deze akte blijkt dat in 1247 het begijnhof reeds bestond. Ook weet men dat graaf Gwijde van Dampierre op 31 januari 1285 (2) zijn bescherming aan de Geraardsbergse begijntjes verleende en dat in mei 1333 deze hoge bescherming door graaf Lodewijk van Nevers werd bekrachtigd.

Uit het eerste kwart van de vijftiende eeuw dateert de tweede akte die De Vos vermeldt: het begijnhof werd toen door priester Jan Van den Bossche mild begiftigd (3). Ten slotte is het bekend dat in 1475 een «bouc van goedinghe erfachticheden ende erffelijke renten» van het begijnhof werd opgemaakt. Ziedaar de weinige gegevens waarover men voor de middeleeuwen in verband met deze instelling beschikt.

Ook voor de volgende eeuwen blijven de inlichtingen schaars. Wel is er een stuk bewaard uit 1546 aangaande het beheer van de provisors en de juiste afbakening van de rechten en plichten van de schepenbank van de gemeente in haar betrekkingen met het begijnhof. Op dit stuk zullen we verder nog de gelegenheid hebben terug te komen. Hierna duurt het tot in de achttiende eeuw vooraleer weer gegevens in verband met de instelling bewaard gebleven zijn. Volgens V. Fris was in deze eeuw het gemiddeld aantal begijntjes veertig. Bij het begin van het Frans bewind werd het begijnhof afgeschaft (1 september 1796) doch het werd pas gesloten op 16 januari 1798. Enkele jaren later, na het Concordaat, keerden de laatste 16 begijntjes naar het hof weer, doch in de volgende jaren verminderde hun aantal voortdurend: in 1825 waren er nog vijf (4) en in 1843 bleef er nog slechts een begijntje over. Drie jaar later was het begijnhof totaal verlaten. De sinds geruime tijd leegstaande en verval-

(1) G. De Vos, **Inventaris der Handvesten van Onser Liever Vrouwen Gasthuis, Senter Margrieten Begijnhof en 's Keysershof... van Geraardsbergen** (Geraardsbergen, 1898), p. 5.

(2) V. Fris, **Geschiedenis van Geraardsbergen** (Gent, 1911), p. 433.

(3) G. De Vos, **o.c.**, pp. 56-57.

(4) L.J.M. Philippen, **De Begijnhoven** (Antwerpen, 1918), p. 162.

len gebouwen werden in 1865 door de gemeente aangekocht en in 1880 werd alles afgebroken, ook het merkwaardige kerkje, om op het aldus vrijgemaakte terrein een gemeenteschool op te richten.

Gezien de schaarse gegevens die, zoals uit het voorgaande blijkt, over de geschiedenis van het begijnhof beschikbaar zijn, is het des te verwonderlijker dat een belangrijk vroeg-vijftiende-eeuws reglement van inwendige orde, dat zich sinds het begin van deze eeuw in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel bevindt (Hs. II 3659) (5) tot nog toe aan de aandacht van de onderzoekers ontsnapt is. Ten einde het stuk gemakkelijker voor verdere studie toegankelijk te maken, laten we hierna de volledige tekst volgen.

Deze «statuten van levene», daterend van 1414, zijn bewaard in een kleine perkamenten codex (ong. 113 x 152 mm.) die bestaat uit een enkel katern van vijf folio's, voorafgegaan door twee enkele bladen (de opbouwformule is dus : 2 + V), in totaal twaalf bladen. Van deze folio's, waarvan de bladspiegel met inkt afgeschreven (65 x 87 mm.) en gelinieerd is, werden fol. 1 en fol. 12 blank gelaten. De tekst vangt aan op fol. 3 recto met een blauwe, met penwerk versierde grote initiaal. Dit is de enige versiering in de tekst die overigens wel in een verzorgde, duidelijke Gotische letter geschreven werd. Het handschriftje steekt in zijn oorspronkelijke slappe band van roodgeverfd schapeleer. Ter versterking werd op de binnenzijde van deze band een nu sterk gehavende zestiende-eeuwse schepenbrief geplakt. Vermelden we ten slotte nog dat enkele marginale notities in een zeventiende-eeuwse hand hier en daar nog bij de tekst gevoegd werden.

Zoals reeds hierboven vermeld, werden de statuten in 1414 opgesteld, op 12 december, door de hoogbaljuw van het Land van Aalst, François van Aefskercke (6) en de schepenbank van Geraardsbergen. In de inleidende alinea's lezen we verder dat de meesteressen en juffrouwen van het begijnhof aan de schepenen hadden getoond zekere «opene letteren» die hun eertijds verleend geworden waren «bider grauen ende graefneden van vlaendren». Het is zeer waarschijnlijk dat hiermede de stichtingsoorkonde van het begijnhof bedoeld werd.

Zoals L.J.M. Philippen reeds vermeldt (7), werd het begijnhof misschien gesticht door Joanna van Constantinopel (1199/1200 - † 1244), de dochter van Boudewijn IX van Vlaanderen, keizer van Constantinopel. Ze huwde in 1211 met Ferdinand van Portugal, en na diens dood, met Thomas van Savoye in 1237. Waarschijnlijker echter lijkt het mij dat de stichteres niet Joanna maar haar zuster Margareta van Constantinopel (1202-1280) geweest is; deze was van 1223 tot 1231 gehuwd met Willem van Dampierre en werd op 5 december 1244, na de dood van haar kinderloos gestorven oudere zuster, gravin van

(5) Het handschrift werd op 4 januari 1907 door deze bibliotheek voor de som van 50 fr. aangekocht van een zekere Camille Anthoine te Elsene.

(6) Volgens Fr. De Potter en J. Broeckaert, **Geschiedenis der Stad Aalst** (Gent, 1873), I, p. 55, was in 1414 niet François doch wel Jan van Haveskercke hoogbaljuw van het Land van Aalst.

(7) L.J.M. Philippen, o.c., p. 93.

Vlaanderen. Het lijkt aannemelijk dat de door haar gestichte begijnengemeenschap zich omwille van haar naam onder de bescherming van de heilige Margareta geplaatst heeft. Als we aannemen dat de stichteres gravin Margareta van Constantinopel geweest is, kunnen we tevens besluiten dat het Sint-Margrietebegijnhof te Geraardsbergen in 1245 of 1246 gesticht werd, vermits het, zoals reeds hierboven gezegd werd, in het daaropvolgend jaar reeds aldaar gevestigd was.

Toen in 1810, op bevel van de Franse bezetter, een inventaris opgemaakt werd van de materiële staat van het begijnhof, noteerde de ambtenaar in zijn verslag : «Il n'existe aucun titre qui puisse déterminer l'époque de la fondation» (8). Hieruit kunnen we afleiden dat de door de begijntjes in 1414 aan de Geraardbergse schepenbank voorgelegde «opene letteren» reeds bij het begin avn de 19de eeuw verloren gegaan waren. Wellicht was dit eveneens het geval voor de hier uitgegeven statuten.

In 1414 vroegen de begijnen aan de schepenen om voor hen «ordonancien ende statuten van levene» te willen opstellen. Er is geen enkele aanwijzing dat deze statuten een ouder reglement dienden te vervangen, zodat men mag aannemen dat deze statuten de eerste waren die ten behoeve van de gemeenschap opgemaakt werden. Toch bestond het begijnhof toen reeds bijna honderdzeventig jaar. Dat pas bij het begin van de 15de eeuw officiële statuten opgesteld werden en ook dat sommige bepalingen erin voorkomen, kan men slechts begrijpen wanneer men weet dat in de loop van de 14de eeuw in alle begijnhoven van de Nederlanden vele misbruiken binnengeslopen waren. Welke toestanden er hier en daar heersten kan men best opmaken uit de inleidende beschouwingen die het statuut dat in 1361 aan het begijnhof te Diest verleend werd, voorafgaan. Hierin leest men dat het wel meer gebeurde dat de begijnen aldaar «lossen toom gevende aan hunne dartelheid, en de schroomvalligheid van het geslacht afleggende, soms bij wereldlijke personen het huis afliepen, of hunne schreden richtten naar weinig deftige en verdachte plaatsen. Zij tooiden zich met weelderige kleederen en hoofddeksels, waarvan het dragen hun verboden was, verlieten het hof zonder toelating en vertoefden dagen en nachten buiten de omheining. Trots het bestaande verbod, oefenden sommige begijnen een winstgevend wereldlijk bedrijf uit en schoven alzoo de godvruchtigheid op den achtergrond hunner bekommernissen. Wanneer zij door de overheid daarover vermaand werden, toonden zij zich wederspannig, hetgeen het geld van het begijnhof, dat den arme toekomt, deed verspillen aan gedingskosten.» (9).

Om alle misbruiken uit te roeien, werden in vele gevallen nog tijdens de 14de eeuw de statuten van een groot aantal begijnhoven vernieuwd of, indien nog geen geschreven reglement bestond, zoals het naar alle waarschijnlijkheid het geval was voor Geraardsbergen, werd

(8) G. De Vos, o.c., p. 162.

(9) L.J.M. Philippen, o.c., p. 138.

in deze leemte voorzien (10). In feite zijn deze geschreven reglementen slechts de codificatie van gewoonten en gebruiken die reeds veel vroeger in voege waren.

Het statuut dat aan het Sint-Margrietebegijnhof gegeven werd, omvat zevenentwintig punten. In een eerste punt wordt bepaald dat alle «tameliken ionfrauwen», zonder enige beperking van leeftijd, lid van de gemeenschap kunnen worden, na de instemming verkregen te hebben van de provisors en de meesteressen. Elk nieuw lid (punt 2) dient bij haar intrede aan de «fabrike vander kerkcken» en aan de infirmerie een bepaalde som te betalen. Bij het bepalen van deze som wordt onderscheid gemaakt tussen hen «die maeght zijn» en de weduwen. Deze laatsten betalen het dubbele van de maagden, nl. 24 schellingen. Na hun overlijden zal het begijnhof hun beste bed met zijn toebehoorten of de som van drie pond erven. Geheel onbemiddeld mocht men dus bij de intrede in het hof niet zijn, al blijken de bepalingen die te Geraardsbergen in dit verband golden, wel minder streng dan op vele andere plaatsen (11).

Zoals blijkt uit het derde punt, was aan het Geraardsbergse begijnhof ook een «firmerie», een hospitaal verbonden, waarin niet-begijnen zich konden laten opnemen. Dit bracht echter mee dat na hun dood al hun bezittingen eigendom van de «firmerie» werden, «ter sustinancien bouf vanden aermen beghinen». Het is dus waarschijnlijk dat het dank zij deze ziekenverpleging was, dat de toelatingsvoorwaarden tot het begijnhof ook voor minder gegoede vrouwen binnen de mogelijkheden konden gehouden worden.

Wanneer iemand begijn wordt — zo wordt in punt 4 en 5 bepaald — is zij volstrekte gehoorzaamheid verschuldigd aan de provisors en de meesteressen. Wie zich zou durven beklagen over haar overheid, over de inhoud van de statuten of over een opgelegde straf, verbeurt daardoor haar bedstede of kan zelfs uit de gemeenschap gestoten worden. Wie in het hospitaal opgenomen wordt en zou klagen, loopt gevaar dezelfde straf op te lopen.

Vermits begijnhoven instellingen zijn waar juffrouwen en weduwen zich willen «oufenen inden dienste gods ende in sinen heilighen geboden, der werelt ende der sonden te steruene», moeten de begijntjes steeds zedig gekleed gaan. Na een proeftijd van een jaar mogen ze geen klederen meer dragen die opzij of van voor «gherijt noch vpghecoppelt noch vte gheleit» (12) zijn, of die nauw het lichaam omsluiten (punt 6). Hun onderrokken dienen «simpeleke ghe-

(10) Het enige statuut dat volgens L.J.M. Philippen (p. 139) in de 15de eeuw uitgevaardigd werd, is dat van Lier (in 1401). Al de overige werden nog in de 14de eeuw opgesteld. Het statuut van de Geraardsbergse begijntjes is dan ook wel een van de laatste uit de Nederlanden, tenminste voor de middeleeuwse periode.

(11) L.J.M. Philippen, o.c., pp. 167-169.

(12) Deze twee technische termen zijn mij niet zeer duidelijk: **vpghecoppelt** betekent wellicht (het woord komt in het **Mnl. Wdb.** niet voor) dat het lange kleed vooraan werd samengenomen en met de hand ter hoogte van de borst vastgehouden; **vte gheleit**: naar buiten omgeplooid (?).

maect» te zijn (punt 7) en «ontkeerde», d.i. frivole, zijden huven (hoofddeksels) en meer dan drie zichtbare spelden in het haar of op de hoofddoek zijn verboden (punt 8). Buiten het hof mag geen begijn «caprunen» (hoofdbekleding of mantel met kap) of «hoyken» (huik, kapmantel) dragen noch zich vertonen zonder kousen, met blote armen of met het hoofd onbedekt (punt 9). Steeds dient een hoofddoek («failge») gedragen te worden.

De volgende twee punten (10 en 11) en ook punt 16 handelen over de lichamelijke arbeid : 's zaterdags of op de vooravond van een feestdag mogen de begijntjes na vespertijd niet meer «noppen». Het «noppen» was de eerste van de behandelingen waaraan het ruw geweven laken onderworpen werd. Het bestond in het verwijderen van alle onzuiverheden (stro en houtvezels) en het wegwerken van kleine foutjes (draadeindjes, knopen, opvullen van gaatjes door het verschuiven van de draden) (13). Om de concurrentie met de leken die zich eveneens met de «nopperie» bezig hielden zoveel mogelijk te beperken, werden door vele stadsbesturen allerlei beschermende maatregelen getroffen. Het is zeer waarschijnlijk dat het verbod buiten het hof te gaan werken of om niet-begijnen binnen het hof tewerk te stellen eveneens in verband met deze lakenbereiding dient gezien te worden. Deze laatste bepaling komt voor in dezelfde drie punten, waar bovendien ook verboden wordt op zon- en feestdagen graan naar de molen te brengen of er meel te gaan halen.

Punten 12 en 13 en ook 22 handelen over de godsdienstige oefeningen van de leden en van de gemeenschap : elke dag dienen ze ten minste een mis bij te wonen en op zon- en feestdagen moeten ze bij alle kerkelijke oefeningen die in het hof gehouden worden, aanwezig zijn. Verder moet elke begijn de zeven getijden onderhouden : te metten- en te vespertijd zal ze telkens vijftien pater nosters en evenveel ave maria's bidden, op de andere tijden telkens zeven pater nosters en zeven ave maria's. Andere oefeningen mag ieder doen naar «haere sciencie ende deuocie».

Een begijn mag zich slechts buiten het hof begeven na daartoe de toelating ontvangen te hebben van de meesteressen (punt 14). Na de avondklok en voor de dagklok mag ze zich slechts in «sonderlinghe noet» buiten het hof begeven (punt 15).

Wie zich «rebel dispeers ende onnutte» zou gedragen, wie «kenlijk oneersaemlijc wandelen» of «openbaerliken mesdaden» zou plegen of wie buiten het hof zou gaan wonen, zal uit de gemeenschap gesloten worden en al haar bezittingen verbeuren (punt 17). Kraamvrouwen mag men in het begijnhof niet verzorgen (punt 18). Het is de begijnen ook verboden 's avonds buiten het hof te eten of 's nachts erbuiten te slapen of bij lijken te waken, zonder voorafgaande toelating daartoe ontvangen te hebben (punt 19). Diefstal wordt met uitsluiting en verbeurte van goederen bestraft (punt 20). Geen lid van de gemeenschap mag 's nachts mannen, zowel wereldlijke als geestelijke, in haar huis herbergen (punt 21).

---

(13) L.J.M. Philippen, o.c., pp. 202-203.

De volgende drie punten (23 tot 25) handelen over het bouwen of kopen van woningen binnen de omheining van het hof. De begijn die er een huis bouwt mag het natuurlijk haar leven lang bewonen en het bovendien na haar dood aan een andere begijn schenken; deze laatste mag er eveneens haar leven lang in wonen. Hierna echter wordt het huis eigendom van de gemeenschap. Wanneer iemand een huis of een kamer in het hof gelegen, koopt en daarna om de ene of de andere reden het hof weer verlaat, verbeurt ze het door haar gekochte dat het eigendom van het hof wordt. Voor het optrekken van en het aanbrengen van veranderingen aan gebouwen is natuurlijk ook steeds de voorafgaande toestemming van de provisors vereist. Deze of gelijkaardige maatregelen treffen we ook in de statuten van andere begijnhoven aan (14). Ze maken deel uit van een weldoordachte politiek om het aantal woningen binnen de begijnhofmuren te doen aangroeien zonder dat ze nochtans met de tijd buiten de controle van de meesteressen en provisors zouden geraken.

De laatste twee bepalingen (punten 26 en 27) handelen over de betrekkingen van de begijnengemeenschap met de wereldlijke overheid van de plaats waar het hof zich bevindt. De meesteressen dienen ieder jaar verantwoording over hun beheer af te leggen aan de pastoor, de provisors en twee schepenen die daartoe door de schepenbank aangesteld zijn. Daarna mogen de schepenen nieuwe provisors aanstellen als ze dit wenselijk achten. Ten slotte wordt de aanstelling van de meesteres(sen) geregeld. Wanneer een meesteres overleden is of om de ene of de andere reden dient vervangen te worden, mogen de pastoor, de kapelaan van het hof, de provisors en alle begijntjes een (of twee) nieuwe meesteres(sen) kiezen. Wie aldus gekozen wordt moet het ambt aanvaarden wanneer ze daartoe door de schepenbank gemaand wordt. In geval van weigering verbeurt de gekozene haar bezittingen en wordt ze uit de gemeenschap gestoten.

De afbakening van de respectieve rechten en plichten van de schepenbank kan men moeilijk zeer scherp noemen, zodat daaruit gemakkelijk door een verschillende interpretatie allerlei wrijvingen konden ontstaan. Dit is blijkbaar ook inderdaad gebeurd. Uit een akte van 14 december 1546 vernemen we dat er een proces voor de Raad van Vlaanderen gevoerd werd over deze respectieve rechten (15): «Alzoe zekere différent gheresen is... tusschen die ghemeene conventualen van Sinte Margriete begynhof van onse stede van Gheeraardsberghe supplianten ter eender syde ende die burgemeester en scepenen der zelver stede opposanten ten andere, nopen het creeren, an en afstellen van de meesteresse van den zelven begijnhove ende van proviseurs ofte ontfanghers ende cappelanen aldaer».

Voortaan, zo wordt in hetzelfde stuk bepaald, moet een meesteres door de «ghemeene conventualen» gekozen worden in aanwezigheid echter van de «prochiaen der zeluer stede», de kapelaan en de pro-

(14) L.J.M. Philippen, o.c., p. 128.

(15) A. De Portemont, **Recherches historiques sur la ville de Grammont** (Gand, 1870), II, pp. 467-469.

visors. De schepenbank verliest dus haar vroegere medezeggingschap in de keuze. De nieuw aangestelde meesteres moet echter wel «behoirlycken eedt» afleggen voor de schepenbank en beloven het hof «wel ende ghetrouwelyck te administreren». De kapelaan en de provisors «ofte ontfanghers» worden echter door de schepenen aangesteld, deze laatsten slechts voor een termijn van zes of zeven jaar, «ter discretie van de wet», tenzij om «enighe menschelycke redenen» de schepenbank oordeelt dat deze provisors vroeger van hun bediening moeten ontslagen worden.

Jaarlijks, «omtrent kersmesse» moeten de provisors hun «rekeninghe, bewys ende reliqua» indienen in tegenwoordigheid van al de leden van de gemeenschap, de pastoor en twee daartoe «ghedeputteerde van de voors. wet». De goederen van het begijnhof worden door de schepenbank verpacht, na advies en toestemming van de meesteres en van twee van de «oudste conventualen van den zelven convente». De schepenbank dient deze goederen «ten meesten proffyte» te verpachten en de gehele opbrengst ervan moet aan het hof ten goede komen; voor «huerl. peyne ende aerbeyt» zullen de schepenen echter wel «eenighe gracelicheyt herwaerts» mogen nemen.

Door deze nieuwe bepalingen krijgen we onrechtstreeks ook een idee van de misbruiken die ontstaan waren en ten slotte tot het proces zullen geleid hebben.

De hierna volgende «statuten van levene» van de leden van de Geraardsbergse begijnengemeenschap betekenen in ieder geval een belangrijke aanvulling voor de kennis van deze instelling waarvan de gegevens voor de middeleeuwse periode zo onvolledig zijn en dit naar alle waarschijnlijkheid ook wel zullen blijven.

Om de leesbaarheid van de tekst te bevorderen, heb ik hier en daar een komma toegevoegd, een indeling in alinea's aangebracht en de bepalingen van het reglement doorlopend genummerd van een tot zevenentwintig. De opgeloste afkortingen werden in vetjes gedrukt.

TEKST:

[fol. 3r] Wij francois van aefskercke, riddere, hoeghe bailliu vanden graefscepe en**de** lande va**n** aelst en**de** vander poert van gheroudsberghe ter tijt van nv, ende wij scepene**n** va**n**der poert van gheroudsberghe, doen te wetene ende maken kenlic allen den ghenen die dese presente letteren zullen zien ofte hoeren lesen, dat voor ons commen sijn de meesterssen ende ionfrauwen vanden beghijnhoue staende ende ghefondeert binne**n** der poert van gheroudsberghe, ten loue van gode, van onser vrouwe**n** sente marijen, zijnre ghebenedidere moedere. Ende omm[e] de salicheit der menschen.

Inden name vander glorieusere maer**[fol. 3v]**telersen ende maghet sinte margriten hebben ons ghetoeght zekere opene letteren hier voertijts hem lieden ghegheuen bider grauen en**de** graefneden van vlaendren wies zielen god ghenadich zij. Ende die beseghelt metten

groeten zeghelen van hemlieden in gheluwen wassen ende steerten van fronchine (1). Ons vriendelic supplijerende ende biddende dat wi die voerseide letteren souden willen visentheeren ende ouersien. Ende hemlieden den voerseiden ioncfrauwen vanden beghijnhoue maken, ordineeren ende gheuen, zekere ordinancien ende statuten van leuene, alzoe ons redelijc ende orborlijc dincken soude hemlieden behoerende.

So eyst **[fol. 4r]** dat aenghesien bij ons lieden de letteren van wijlen eer ons princhen ende princessen voerseit ende (2) laste die zij haren bailliu ende scepenen vander stede van gheroudsberghe bij dien vanden voerseiden beghijnhoeue ghegheuen hebben, inclineerende ter oetmoedegher supplicacien, bede ende versouke vanden voers. meesterssen ende ionfrauwen vanden beghijnhoue, wij bailliu ende scepenen als heere ende wet, hemlieden ghemaect, gheconsentheert ende gheordineert hebben zekere statuten van leuene, ghelijc ende in alle der mannieren dat hier naer volght bescreuen, altoes vpt verbeteren vanden (3) heere ende vander wet.

1. Inden eersten **[fol. 4v]** so es gheordineert bij ons bailliu ende scepenen voors. omme ghemeen profijt ende nutscepe van allen tamelikn ionfrauwen, oude, ionghe, rijcke ende arme, die willen ende begheren zullen te woenene ende hare habitacie te hebbene gode daer in te dienene int tvoers. hof haer leuen lanc vp dat hem ghelieft ende lust daer binnen te commene. Ende so langhe daer binnen te bliuene, zijn zij ziec, ghesont, hoe ende in wat maniere dat si daer binnen zullen moghen commen, dat so wat ionfrauwe die goet ende tamelijc es van goedere conuersacien ende nuttelic dunct den prouisuers ende den meesterssen van den voers. houe, sal moghen commen **[fol. 5r]** int voers. hof woenen.

2. Ende so wie dat daer in ontfaen wert ende comt woenen, sal gheuen ten incommene der fabriken vander kercken sente margrieten tvoers. hoefs ende der fermerijen elken xij scellinghen, die maeght zijn. Ende die weduwen elken vierentwintich scellinghen, eens wech draghens, ende naer hoer doot haer beste bedde metter toebehoerten van eenen paer slaplaekenen, eenre sargien (4) ende bedsteden, ten profijte commende der voers. fermerijen ende aermen beghinen daer in zijnde, ofte drie pont parissize der voren.

3. Item so wat ionfrauwen die in de firmerie commen zullen ligghen omme de sustentancie, goetdoen **[fol. 5v]** ende aalmoesene te hebbene ende tontfane, bij alsoe dat zijt begheeren ende nootsakelijc zijn van outheden, crancheden, lamheden, ziecheden, aermheden ofte wt deuocien. Dat alle dat goet van hauen ende catteilen datsi ten daghe dat zij daer in commen zullen ende ontfaen werden. Ende naer die doot van hem lieden (5) sal dat goet gheheel ende al bliuen

(1) **steerten van fronchine**: perkamenten strookjes.
(2) **ende**: in het Hs. staat **ende**.
(3) Na **vanden** staat in het Hs. nogmaals **vande** geëxpungeerd.
(4) **sargien**: het Hs. heeft **sargeien**, met de e echter doorstreept.
(5) Na **lieden** staat in het Hs. **bliuen**.

der fermerijen ter sustinancien bouf vanden aermen beghinen svoers. hoefs sondere haren oere (6) of yement anders yet daeraf te hebbene of te gheuene. Ende sonder enich testament te makene of ghifte te gheuene, het en ware bijden wille ende consente van den prouisuers **[fol. 6r]** ende den meesterssen vanden voorseiden houe.

4. Item dat alle de ghene die kinderen des hoefs zijn ende zellen willen zijn, ende binnen den voers. houe woenen zellen, zelen sijn ende hem hebben onder de ghehoersaemheit der prouisuers ende der meesterssen in allen dinghen.

5. Item waert dat sake dat eenighe ionfrauwe claghede, eenighen waerliken (7) man, maech of anderen, ofte yement van buten shoefs, ouer den prouisoers ofte ouer den meesterssen vte sake van correctien ofte in contrarien van desen statuten ende ordinancien. Ende dat den prouisoers dan wel bleke, dat die stappans verbueren ende verliesen soude thof of haer bedde, slaeplakene, sarge ende **[fol. 6v]** bedstede voers. ter fermerijen behouf also voren is verclaert. Ende niet daer in meer ontfaen werden.

6. Item want (8) alle beghijnhouen gheordineert zijn omme dat hem daer ionfrauwen ende weduwen in reinen leuene ende doeghdeliken zeden (9) oufenen souden inden dienste gods ende in sinen heilighen gheboden, der werelt ende der sonden te steruene, so zelen zij draghen tamelic abijt ende oetmoedich als daer toe behoert. Dat es te wetene dat zij niet draghen en zelen ghecnoepte rocken noch nauwe rocken naer haer eerste iaer dat zij kindere des hoefs zijn worden, noch cleederen besiden noch voren gherijt noch vpghecoppelt noch vte gheleit an hant **[fol. 7r]** gate ane mouwen noch beneden noch vpghesleghene mouwen maer toeghenait. Ende alle cledere zelen zij wijt ende talweerdich draghen ende in simpleheden.

7. Item si zelen hare onderrocken draghen simpeleke ghemaect, niet wtwaert ghecoppelt noch gherijt.

8. Item zij zelen niet draghen ghevarude ofte ontkeerde douken noch zijden huuen noch meer spellen steken vpt hoeft dan drie die men sien mach.

9. Item dat neghene ionfrauwe vten houe sal gaen met caprunen noch met hoyken noch baruoet noch met bloeten armen dan met haeren failgen ofte met haren hoeftdoucken.

10. Item dat niement en noppe des saterdaeghs noch des hoechs auonts **[fol. 7v]** nader vespertijt.

11. Item ghene beghine en sal moghen gaen buten shoefs wercken. Ende der ghelike niement van buten en mach wercken binnen den voers. houe sonder oerlof vanden meesterssen.

12. Item elke beghine sal ten minsten sdaechs een messe hoeren.

---

(6) **oere** : erfgenamen.
(7) **waerliken** : wereldlijke.
(8) **want** : omdat.
(9) Na **zeden** staat in het Hs. **hem** doorstreept.

13. Item dat alle de beghinen die int hof woenende zelen zijn, zullen commen tsondaechs ende sheilichs daechs ten dienste int hof. Ende alle daghe als men den dienst doet, het en ware dat noetsake dade van siecten of anderssins.

14. Item dat ne ghene (10) ionfrauwen vte der poort en ga sonder oerlof van der meesterssen.

15. Item dat ne ghene (11) ionfrauwe en ga vten houe sauonts **[fol. 8r]** naer die eerste klocke ende des smerghins voer de dach clocke, het en waer sonderlinghe noet ende dan met oerloue der meesterssen.

16. Item datmen des sondaechs noch sheilichs daeghs hale noch en draghe ter molen.

17. Item waer dat sake dat eenighe ionfrauwe int hof ware die haere onnuttelic regierde ende droughe rebel dispeers ende onnutte ware den anderen ionfrauwen ende dat den prouisuers ende den meesterssen dochte profitelike ende oerberlike dat zij uten houe ware, dat zijze dan vten houe souden moghen doen te allen tijden dat zij willen ende begheren souden, sonder yemens wederseghen metter **[fol. 8v]** verbuerten voerscreuen. Ende want principaliken alle beghijnhouen vp reinicheit ende vp ghehoersaemheit te houdene, alsoe voerseit es, gheordineert zijn, alle die ghene die kenlijc oneersaemlijc wandelen, zij met gheesteliken of met waerliken persoenen, ende zij dat niet laten en willen ouermits berespens ende castiens der meesterssen ofte d[o]en openbaerliken mesdaden, dat die zullen verbueren thof. Ende der gheliken die bi haren propren wille vte den voers. houe trucken woenen, het en ware omme huwelijc (12) staet ofte bi consente ende bij rade vanden prouisoers ende der meesterssen. Ende die en zelen daer nemmermeer in ontfaen **[fol. 9r]** werden.

18. Item dat ghene ionfrauwen kinderbedden en zullen achterwaren.

19. Item dat niement des auonts vten houe en ete noch des snachts vten houe en slape noch en waecke ten like sonder oerlof.

20. Item zo wie beuonden werde in onghetrouwicheden van handen, die soude verbueren thof ende dat zij daer angheleit hadden.

21. Item niement en sal mans persoenen herberghen bi nachte int hof, noch ghesteliken noch waerliken.

22. Item alle die int hof ontfaen zijn, zelen houden die seuen ghetien daghelijxs, dats te wetene te mattentide ende te vespertide, toet elken van dien vijftien pater noster ende vijftiene aue marien ende **[fol. 9v]** toet elcken anderen zeuen pater nosters ende zeuen aue maria. Ende die gheleerde haere andere ghetiden naer haere sciencie ende deuocie.

23. Item waer dat yement quame die een huus dade maken int hof

---

(10) **ne ghene**: **ne** staat in het Hs. doorstreept in een latere hand.
(11) **ne ghene**: in het Hs. staat **ne** doorstreept in een latere hand.
(12) **huwelijc**: is doorstreept in een latere hand die in de kantlijn het woord **hoegher** in de plaats gezet heeft.

dat hij dat huus mach (13) gheuen naer sijn lijf eenre andere ionfrouwen te haeren liue die shoefs waerdich es, bij rade ende consente der prouisoers ende der meesterssen ende daer naer ewelijc bliuende den houe.

24. Item waert dat yement cochte een huus int hof ofte een camere ende hij trocke vten houe woenen, dat dan bliuen soude ewelijc ten houe.

25. Item soe en zelen die meesterssen ne gheene (14) dinc doen maken noch doen doen son**[fol. 10r]**der weten ende consente vanden prouisoers.

26. Item so zelen die meesterssen alle iare rekeninghe doen vore den prochiaen ende den prouisuers naer dat zij vermaent hebben scepenen den dach omme twe scepenen daer ouer te zine int voers. hof alse van shoefs goede, beede van inne ende van wtgheuene. Ende dan zullen scepenen nieuwe prouisoers maken vp dat hemlieden ghelieft.

27. Ende gheuielt dat eenighe vanden meesterssen storue ofte niet profitelijc en ware den voorseiden houe so wanneer dats te doen ware, ende dat gheuile, dat dan die prochiaen ende de cappelaen vanden houe ende die prouisoers ende die ionfrauwen alle ghemeenlic **[fol. 10v]** vanden voors. houe, eene ofte twe andere meesterssen maken ende kiesen zullen moghen. Ende so wie dat daer toe ghecosen sal werden, sal moeten de officie aen nemen ende doen sonder weder segghen vp de verbuerte voerscreuen ende des hoefs bij rade van bailliu ende scepenen.

Ende omme de redene dat wi, bailliu ende scepenen, als heere ende als wet, willen ende begheeren dat dese voorseide statuten ende ordinacien zullen zijn ende bliuen ghehouden goet, vast, zekere ende ghestade ten eweliken daghen, ghelijc voorscreuen es. So hebben wij omme ghemene profijt vanden **[fol. 11r]** (15) voerseide houe ter neerenstere beden ende versouke vanden meesterssen ende ionfrauwen vanden voorseiden beghijnhoue. In kennissen, vastheden, ende in oorconscepen der waerheit Ic bailliu inden name van minen harde gheduchten heere ende prinse, dese presente litteren bezeghelt met minen propren zeghele. Ende wi scepenen voorseit metten contresaielle van onsen scependomme vander poert van gheroudsberghe huuthanghende. Dwelke was ghedaen. Int iaer ons heeren alsmen screef dusentlich vierhondert ende veertiene den twalefsten dach van decembre.

Mariakerke. W.L. BRAEKMAN.

---

(13) Na **mach** staat in het Hs. **een**e doorstreept.
(14) **ne ghene** : in het Hs. staat **ne** doorstreept in een latere hand.
(15) Voor **voerseide** staat in het Hs. **vanden** doorstreept.

Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon

Algemene statutaire vergadering van 21 december 1969

Mevrouwen, Mijne Heren,

Mij werd gevraagd U te spreken over wat de VVAK deed en doet. Kernachtig kan ik hieromtrent zeggen dat onze vereniging passief en aktief gewaakt heeft en nog zal waken over het weifelend beleid dat heden ten dage te Aalst de grootste karaktertrek is van de officiële instanties die hier ter plaatse moeten instaan voor estetisch beleid en ruimtelijke ordening.

De VVAK is lang genoeg de hoffelijke gesprekspartner geweest die zich steeds met grote beleefdheid, bescheidenheid en onderdanigheid tot de gezagsdragers wendde op wie beroep moest gedaan worden om proberen te redden wat, normaal gesproken, niet in nood zou mogen verkeren.

De VVAK krijgt de indruk dat men hier nog steeds niet weet dat een stadsbeeld een gezamenlijk bezit, een sociale kern is waar kultuur zijn hoogtepunt moet bereiken en waar de getuigenissen van voorgaande stadia van onze beschaving moeten beschermd en niet met bulldozers worden afgebroken om als bloedend puin naar het stortplein te worden gevoerd. De vernielzucht laat vermoeden dat het in eerste instantie gaat om een gedeeltelijke onverschilligheid van aangestelden die voortspruit uit onwetendheid.

Ruimtelijke ordening wil niet zeggen het oude afbrenken om ruimte te scheppen voor het optrekken van kille, betonnen reuzen. Ruimtelijke ordening wil zeggen een harmonie scheppen tussen de oude stadskern en de moderne behoeften. Ruimtelijke ordening wil zeggen zich niet laten misleiden door de druk van een welvaartsstaat die met zijn geld geen blijf weet. Ruimtelijke ordening wil zeggen de stedelijke groei en evolutie doen verlopen volgens gecoördineerde disciplines.

Met een dergelijke geest aan ruimtelijke ordening doen, kan alleen maar gebeuren wanneer de taken berusten in de handen van mensen die zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid en niet wanneer deze mensen onverschillige officiëlen zijn die ons Barabas aanbieden wanneer wij de H. Geestkapel vragen.

Verleden jaar heeft de VVAK U in verband met deze kapel een S.O.S.-aktie beloofd. De VVAK heeft woord gehouden en heeft met kranteartikels en gesprekken getracht de K.O.O. te doen inzien dat de goederen die deze kommissie beheert, goederen zijn van alle Aalstenaars en dus geen prooi mogen worden van enge interpretaties en beslissingen.

Helaas ! driemaal helaas ! Meer dan ooit is de H. Geestkapel met afbraak bedreigd.

De VVAK heeft zich dan ook voorgenomen aan de heer burgemeester en de heren schepenen alsmede aan de heer voorzitter en de heren leden van de Kommissie van Openbare Onderstand een uitvoerig schrijven te richten...

Hiermee beschouw ik mijn taak voor vanavond als beëindigd en wens van ganser harte dat de H. Geest de bevoegde instanties zou verlichten die ze in het belang van het Aalsters kunstpatrimonium broodnodig hebben.

— — —

De inhoud van hoger vermelde brief werd door de statutaire vergadering eenparig goedgekeurd en zal opgenomen worden in ons volgend nummer.

De Sekretaris,
E. DE RIDDER.

HET LAND VAN AALST

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Voorzitter : F. Courteaux, Acaciastraat 7, Aalst - Tel. (053) 280.96
Beheerder : G. van Bockstaele, H. Hartplein 8, Zottegem
Tel. (09) 70.19.04
Redaktiesekretaris : E.H. J. de Brouwer, pastorie, Sint-Gillis-Dendermonde
Tel. (052) 248.27
Recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, pastoor, Gottem - Tel. (051) 630.80
Ruildienst : M. Cornelis, Dwarsstraat 50, Denderleeuw - Tel. (053) 667.02
Bestuursleden : B. Boel - L. De Rijck - J. Pieters - A. van Lul

Prijs voor het jaarabonnement :

Voor leden 150 fr. voor steunende leden 250 fr. en voor ereleden 500 fr., te storten op postrekening nr. 5869.11 «Het Land van Aalst», Zottegem.

Gewoon los nummer (30 fr.) te bestellen bij de heer Marcel Cornelis, Denderleeuw, en VOORAF te storten op de voornoemde postrekening.

INHOUD VAN NUMMER 1 — 1970

S. DE LANGE — Brakel. Historische gegevens met betrekking tot het taalgebruik. Evolutie hierin. 1
J.d.B. — Opstand tegen de politie 36
W.L. BRAEKMAN — De «statuten van levene» van het Begijnhof van Geraardsbergen (1414) 37
E. DE RIDDER — Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon 48

Drukkerij : «Het Reklaamblad», Nieuwstraat 29, Lede - tel. (053) 237.87 - 701.71